

UNITÁRIUS ÉLET

XXXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

1985. MÁRCIUS-ÁPRILIS

EMLÉKEZÉS NEGYVEN ESZTENDŐ ELŐTTIRE

Amikor január közepe táján a felszabadult pesti oldal pincéiből a bátrabbak a Duna partjáig is elmerészkedtek, akkor láthatták azt a barbár pusztítást, amit a fasiszta seregek a Duna szép hídjainak felrobbantásával okoztak. Családommal együtt egy budai ház kis pincéjében szorongtunk, s várva vártuk, hogy Budáról is kiűzzék a német csapatokat. Szájról szájra járt a hír, hogy a körülzárt seregek felmentésére indított német offenzíva megtört az orosz seregek ellenállásán, s így már csak idő kérdése, mondták a bölcsőbbek, hogy Buda is felszabaduljon.

Február 13-án azután a budai részeken is megszűnt a félelem, s a bevonult szovjet csapatok tagjai megértették velünk, hogy a Budapestért folyt küzdelem véget ért. A németek letették a fegyvert.

Néhány nap múlva magyar nyelvű röplapok jelentek meg az utcák sarkain, melyek felhívták a lakosságot a mindennapi munka megkezdésére, s mi könnyes örömmel olvastuk a felhívásban, hogy az istentiszteleteket mindenütt a régi rend szerint meg kell tartani.

A lakóházunkból elvonuló szovjet egység tagjai elmagyarázták, hogy nyugat felé mennek, ott folytatódik a harc Berlinért. Akkor ismertem meg az orosz szólásmondást: *voina kaput, bugyit dobre*. A háborúnak vége lesz, s akkor minden jobb lesz.

Egy Budán rokonait kereső ember, aki Pestről jött át, adott egy féllapot a Pesten magyarul megjelenő demokratikus napilapból, a Szabadság-ból, s ismerős volt a szerkesztő Zilahy Lajos neve is.

Mondták, hogy Pesten már a közigazgatás működik, s néhány nap múlva Budán is megkezdte munkáját a Tárogató út elején egy kerületi Tanács. Oda is elmentem, s ismerősökre akadtam, új emberekre: Tapolczay Gyula, az ismert színész volt a lakásügyi osztály vezetője, majd később az ő helyére került a néhány éve fiatalon elhalt újságíró, Mátrai Betegh Béla, akit diák korában, unitárius lévén, én oktattam hittanra, amikor e tárgyból még meg lehetett bukni a középiskolákban.

Örömmel vettük a hírt, hogy Debrecenben még december 21-én alkotmányozó nemzetgyűlést tartottak az akkor már felszabadult országrész képviselői. Megtudtuk, hogy új magyar kormány alakult, melynek első feladata a németek elleni háború megüzenése volt. Az alkotmányos élet a közigazgatás megindulásával az újra egységesé vált Budapesten is megindult, s a Szovjetunióból hazakerült Vas Zoltán töretlen buzgalma következtében megkezdtek a romeltakarítást és rendezni igyekeztek a közellátást is.

Az új élet rendre elkövetkezett örömei közé tartozott az első villamos megindulása, azután egyre több helyen volt már víz a lakásokban és világítás a romos, de egyre több helyreállított otthonban.

Mi is vágytunk haza IX. kerületi Högyes Endre utcai otthonunkba. Ennek is eljött az ideje. Március 20-án vontathattuk kis kétkerekű talyigánkon megmaradt holmijainkat a régi otthon felé. A lakásban a bútorok megmaradtak, az ablakokon is maradt üveg, s így megindult az élet a régi otthonban.

Még a költözködés előtt az egyik budai kórházban meglátogattam egy sebesült hívünk hozzátartozóját. Palástban mentem egy öreg református kolléga tanácsára, s amikor munkám végzése után kijöttem a kórházból, az ott őrt álló szovjet katona sapkájához emelte a kezét, s ezzel ismerte el, hogy a háborúban nemcsak öldöklés, hanem életmentés is egyformán feladatunk.

Napról napra éreztük az élet újraéledését, a lassú, de tudatos kiteljesedést. Az utcai cserekereskedelmet felváltotta a szervezett közellátás, melynek munkájában a későbbi budapesti gondnokunk, dr. Mátéffy Géza is helytállt a polgármester oldalán.

Április negyedikén jött az új jó hír, hogy az utolsó nyugat-magyarországi falut is felszabadították, s országunk földjén már nincs több ellenséges katona. Azóta április negyedikét nemzeti ünnepként tiszteljük.

Tavasszal híre járt, hogy Pusztaszeren megkezdődött a földosztás, a föld azoké lett, akik eddig szolgaként művelték. Az élet lassan haladt a békés utak felé. A falu is segítette a várost, mert ott mégis több élelem maradt, mint a sokat szenvedett, szétbombázott Budapesten. Gyermekek ezrei mentek vidékre, vendéglátó falusi családokhoz, egy kis hizókúrára, s egy kicsit megtanulni valamit a falun dolgozó ember kora hajnaltól késő estig tartó állandó munkájából. A gyárak elkezdtek a romeltakarítás után a termelő munkát, sok munkáskéz jött a falvakból a városba.

Végre elkövetkezett az új örömhír, Berlin megadta magát. Hitler halott, május 8/9-én véget ért a második világháború, megkezdődhetett a teljes új élet indulása. Nem volt már többé elsötétítés, a rádiók ismét működhettek, s a három nagyhatalom vezetői Potsdamban tanácskoztak az új európai élet első gondjairól.

Az akkor 35–40 éves fiatalok, akik a helyreállítás munkájából derekasan kivették a részüket, ma már nyolevan felé ballagó öreg emberek. Emlékeztünk azonban éber és nem felejtjük el azt, hogy a régi helyére mit kaptunk, és hogyan indult el a magyar nép a szocializmus új rendje építésének az útján.

Tanúságot tenni szándékoztam e pár sorban arról, hogy honnan hova indultunk el. Ma hálás és büszke érzéssel sétálok a budai és pesti utcákon, gyönyörködöm a megszépült vidéki városokban, a megújult falvakban, és együtt érzek azokkal, akik új és emberibb életet indítottak el negyven esztendővel ezelőtt.

A fejlődés nem volt egyenletes, voltak sajnálatos megtorpanások, félreértett útkeresések, de végül minden a helyére zökkent és lassú, szívós munkával új élet van a magyar földön.

Mi, egyházi emberek, a magunk módján vettük ki részünket az országépítésből, a szőszékekről a békeség után való vágyat erősítettük, s elítéltük a ködben kóválygók útvesztőit. Ma már teljes az egyetértés az állam és az egyház között abban, hogy magyar földön a szocializmus felé vezető és az azt építő úton együtt járunk, és hogy az egymás megértése teszi erőssé és a jövőt reménységgel építővé a jó úton haladókat.

A gazdasági életből fakadó nehézségeket mi is érezzük, de megértéssel viseljük a terheket, mert tudva tudjuk — hogy csak egy példát említek —, nincsen sem Európában, sem a világon egyetlen főváros, ahol kettő forintért lehet a földalatti utazni.

Köszöntjük azokat, akik az élen járnak, az elhaltak emlékét tisztelettel őrizzük, s a jelen vezetőivel együtt mi is hozzá akarunk járulni ahhoz, hogy hazánk szebb, életerősebb legyen és békében élhessen.

Dr. Ferencz József

A MÉLYBŐL HOZZÁD SZÁLL SZAVAM...

„Nekünk pedig kinyilatkoztatott az Isten a Lélek által, mert a Lélek mindent megvizsgál, még az Isten mélységeit is.” (1Kor 2,10). „A mélységből kiáltok Hozzád, Uram” (Zsolt 130,1).

A mélység szó a fenti két Igében csakúgy, mint más vallásos iratokban vagy irodalmi alkotásokban, átvitt értelemben használatos. Egy térbeli tapasztalatból származó valóságot jelképez a szellemi világ területén. A vallásos szimbólumok többségének megvan ez a sajátossága, jelezvén, hogy mennyire kötődünk a látható dolgokhoz, ill. a velük kapcsolatban kialakított fogalomrendszerhez. Ha ezeknek a fogalmaknak, szimbólumoknak a kialakulása után kutatunk, rákényszerülünk arra, hogy saját mélységünk világát is feltárjuk.

De mit is jelent ez a mélység két Igénk tükrében?

A Korinthus-beliekhez írt levélben Isten mélységéről beszél Pál apostol. Arról a mélységről, amely abszolút volta ellenére nem megismerhetetlen a lélek számára. Nem megismerhetetlen, mert a lélek mindent megvizsgál. A megismerés folyamata pontosan ugyanaz, mint amelyet a tudományok területén is alkalmazunk. Először a felület tűnik szemünkbe. Ennek alapján kialakítjuk ítéletünket a vizsgálat tárgyáról. Ezen ítéletünket mindaddig fenntartjuk, amíg nem csatlakozunk benne. Ekkor újra vizsgálni kezdjük a tárgyat, hogy mélyebbre, a felület alá hatolva, közelebb kerüljünk az igazsághoz.

Pontosan ilyen módon törekszünk arra, hogy embertársainkat megismerjük. Az első benyomás után kialakított vélemény, szinte minden találkozást követően, alakul valamelyest. S ha valóban komolyan vesszük megismerési vágyunkat — biztosak lehetünk benne, hogy mind közelebb kerülünk a mélyben rejlő igazsághoz.

A tudomány igazságkeresésének csúcsát jelentette az a pillanat, amikor az ember magát a létet tette a vizsgálat tárgyává. Paul Tillich szavaival élve: „Amikor tudatára ébredt annak a csodálatos és mindennek az alapját képező ténynek, hogy valami van és hogy az nem semmi, akkor az ember a gondolkodás végső mélységét érte el.”

Ez a végső mélység, a létnek ez az abszolút valósága, amihez az ember saját mélységének felismerésével juthat el. Minden vallás erről a magunk mélységébe vezető útról beszél nekünk.

Jézus egészen világosan fogalmaz, amikor azt mondja: „Az Isten országa tibennetek vagy.” Sajnos, az egyház már a kereszténység kialakulásának kezdetén eltávolodott ettől a gondolatától. Az immanencia, a befelé való vallásosság helyett szinte egyoldalúan a transzcendens irány érvényesült, amely szükségszerűen hozta magával a dogmák kialakulását. Az emberi lélektől elszakított kereszténység, elérhetetlen távolságokba helyezte Istent és letért a jézusi útról. A reformáció nagyszerű kísérlet volt, hogy az ember visszatérjen a saját magában rejlő

isteni szikrához. Az odavezető út során azonban a többség megállt és megmerevedett a mélység igazi megismerése előtt. Ezért is óriási a jelentősége a Dávid Ferenczel kezdődő unitarizmusnak!

Mert képes volt végigvinni a merész gondolatot, és dogmákon, egyházon, sőt, magán a Biblián keresztül jutva, képes volt elérni a Jézus által hirdetett isten-országa igazságához, vagyis ahhoz az isteni mélységhez, amelyet saját magában lel fel az ember — ahogy Pál apostol mondja — a Lélek által. S így vált lehetővé, hogy a transzcendens elem, az immanenssel tökéletes harmóniába kerüljön, úgy, ahogy azt Jézus élete példázta.

A világ és a magunk lelkének mélysége azonban nem ismerhető meg pusztán individuális módon. Az emberi közösség az, amin keresztül a világ és saját lelkünk felfedezhető. Az életnek nincs mélysége a közösségi élet mélysége nélkül. Ha úgy tetszik, azt is mondhatnánk: nincs egyszemélyi kereszténység! És ha az egyháznak van még valami végső jelentősége ebben a világban, úgy az abban áll, hogy benne az embernek más emberekkel való közösségét és az ezen keresztül elérhető isteni mélységet hirdetik, megvallják és cselekedetekben teszik nyilvánvalóvá.

Csak hogy tudnunk kell azt is, hogy nincs mélység a hozzá vezető út nélkül. A mélységhez vezető út pedig nem a felszínen, nem az élet nehézségei felett vezet el. Ez az út az élet sűrűjén visz keresztül. A 130. zsoltár írója a szenvedések sűrűjéből kiált fel, amikor így szól: „A mélységből Hozzád kiáltok, Uram.”

S ha volna valaki, aki egész életében kikerülte a nehézségeket és nem kívánt szembenézni az isteni mélységgel, úgy tudnia kell annak az embernek is, hogy lesz egy pillanat — a végső —, amikor a mélység felé kell fordulnia. Van, aki előbb kezd keresni. Van aki később. De egyszer mindenkinek döntenie kell, hogy a felszínt vagy a mélységet választja-e. S bár elméletileg bárki elnapolhatja ezt a döntést, de az élete tanúskodni fog arra nézve, hogy mit választott. A mélység a nehezebb út. A szeretet jegyében élni egy szeretetlen világban sokkal nehezebb, mint alkalmazkodni hozzá.

De Jézus nem véletlenül nevezi boldognak azokat, akik a gond és a lélek éhségének mélységében szenvednek. Hitünk szerint a mélységbe vezető út vége: öröm. Az öröm mélyebb, mint a szenvedés, az öröm valami végső dolog. S az örök öröm Isten minden útjának vége. Ilyen örömet nem nyerhet az, aki csak a felszínen él. Ilyen öröm csak akkor érzékelhető, ha behatolunk világunk és énünk legmélyebb rétegeibe. S amikor a legmélyebb ponthoz érünk, akkor megtapasztalhatjuk azt az isteni mélységet, ami az örök-kévalóságot rejt magában, s részesei lehetünk annak az isteni világnak, amely felé már földi életünkben törekszünk. Ennek az örömnak tudata jelenti számunkra az igazi keresztény reménységet.

Orbók Attila

IFJÚSÁGI KONFERENCIA

Lapunk múlt számában már hírt adtunk arról, hogy az ENSZ „Ifjúsági Éve” keretében, a budapesti egyházközség 1985. ápr. 26—28. között országos ifjúsági konferenciát rendez.

A konferencia pénteken d. u. 17 órakor, a Nagy Ignác utcai templomban kezdődik dr. Ferencz József püspök megnyitó beszédével, majd Huszti János, a helyi lelkész tartja az esti áhitatot.

27-én, szombaton külföldi vendégeink: Monique van Zoest, a hollandiai Remonstráns Egyház, és Frank Baron professzor, az amerikai unitáriusok képviselőit tartanak előadást.

D. u. Szász János dunántúli lelkész szól a fiatalokhoz, melyet csoport megbeszélések, majd este ismerkedési összejövetel követ.

28-án, vasárnap a fiatalok a pestlőrinci gyülekezet vendégei lesznek. A d. e. 11 órakor kezdődő istentiszteleten részt vesznek és szolgálnak a fiatalok.

A PRESBITER

tiszte és hivatása az unitárius egyházban

Tisztelendő presbiteri értekezlet!

A presbiteri tisztség olyan régi, mint maga a kereszténység. Péter apostol a következőket írja: „A köztetek levő presbitereket kérem én, a presbitertárs és a Krisztus szenvedésének tanúja... Legeltessék az Istennek köztetek levő nyáját, gondot viselve arra nem kényszerítésből, hanem öröme, se nem rút nyereszkezésből, hanem jóindulattal. Sem nem úgy, hogy uralkodjatok a gyülekezetben, hanem mint példaképei a nyájnak...” (1Péter 5,1).

János apostol ezeket köti övének lelkére: „En, a presbiter, a kiválasztott Úrnőnek és gyermekeinek, akiket én igazán szeretek és nemcsak én, hanem mindenki, aki ismeri az Igazságot...! Nagyon örültem, hogy találtam gyermekeid között olyanokat, akik igazságban járnak...! És most kérek téged Úrnőm, nem mintha új parancsot írnék neked, hanem, amelyet kezdettől fogva vettünk, szeressük egymást” (2János 1–4).

Íme két apostol, a jók között is a legjobbak és legeredményesebbek, kik magukat presbitereknek nevezik, ami nyilván mutatja, hogy az őskeresztény egyházban a presbiterek a gyülekezet elöljárói voltak, nagy felelősséggel vállukon.

Lényeges dologra mutatnak rá mindketten. Péter apostol arra kéri presbitertársait, hogy legeltessék Istennek nyáját. E szerint a gyülekezet Istennek népe, a gyülekezet tagjai Isten gyermekei. János apostol megvallja, hogy szereti övéit, híveit, mivelhogy az igazságban járnak, s kéri őket, hogy maradjanak meg az igazság ismeretében és a szeretetben.

Pál apostol írja az ő hitbeli igaz fiának, Titusnak: „A végett hagytalek téged Krétában, hogy rendbe hozd az elintézetlenül maradt ügyeket és presbitereket állítsd szolgálatba a városokban; olyat válassz, aki feddhetetlen, akinek gyermekei hívők és nem engedetlenek... Mert sokan engedetlenek, fecsegők és ámitók... Ezeket el kell hallgattatni, mert egész családokat feldúlnak... Valaki közülük azt mondta: A krétaiak mind hazudozók, gonosz vadállatok, lusta, falánk népség. Ez a vélemény igaz... Eppen ezért fedd őket kímélet nélkül, hogy egészséges legyen a hitük” (Titus 1,5).

Közülünk nyilván senki sem irigyli az akkori presbiterektől a kapott feladatot.

S végül még egy idézet Pál apostoltól (1Tim 4,14): „Amíg megérkezem, legyen gondod az Írás felolvasására, az igehirdetésre, a tanításra. Ne hanyagold el a benned levő kegyelmi ajándékot, amelyet prófécia által kaptál a vének (presbiterek) kézrátételével.”

Pál apostolnak ez a híradása arról szól, hogy a presbitereknek karizmatikus tevékenysége is van, ami abban nyilvánul meg, hogy kézrátétel által elhívják valakit a szolgálatra. Úgy hívnak el — ebben van a karizmatikus erő —, hogy abból áldás és lelki erő fakad.

Az őskeresztény egyház történetéből tudjuk, hogy eleinte ugyanazt a szerepet töltötték be a presbiterek, mint ma a püspökök. Idők folyamán, különösen a reformáció felismerése folytán, a XVI. században és az utána következő időkben alakultak ki a presbiteriumok és váltak gondnokokkal az élen, a lelkész legfontosabb segítőivé és támaszaivá.

Egyházi törvényünk előírja, hogy a presbiterium örökös a lelkész és gondnokkal együtt, hogy az istentisztelet, továbbá a keresztesítés, konfirmálás, esketés, úrvacsoraszolgáltatás, temetés és mindennemű egyházi ünnepség a törvényben előírt módon történjen.

Nyilvánvalóan tudatában voltak a mi elődeink a századok folyamán, hogy gyülekezeteink tagjai nem tökéletes emberek, ezért úgy szervezték meg életüket, hogy a jó ügy előmozdításáért, s ezen belül az egyes ember folyamatosan gyarapodjék a jóban, a hasznos ismeretekben és erősödjék hitében.

Ezekben a célokban előkelő szerep jutott a presbitereknek. Példát mutattak az istentiszteleteken való részvételben, megkereszteltették gyermekeiket és meg is konfirmáltatták, az úrasztalához járultak úrvacsoravételre; magatartásukkal jó példát mutattak erkölcsi és vallási értelemben egyaránt. Másként nem állhatott és nem állhat fenn egy olyan valláserkölcsi intézmény, mint amilyen az egyház.

Az egyházat szoktuk anyaszentegyháznak is nevezni, ma sem idegen tőlünk ez az elnevezés, sőt! Az egyház ugyanis lelki édesanyánk, s ha még hozzátesszük Káténk tanítását, miszerint az anyaszentegyház láthatatlan feje maga Jézus Krisztus, akkor előttünk van, bennünk van az a felismerés, hogy a mi életünk legfőbb szabályozója az evangélium, vagyis az isten- és emberszeretet.

A mi lelki édesanyánk, az egyház, nemes célok szolgálatában áll. Ezért sem hagyhatjuk el. Nem hagyhatjuk magára. Az édesanyát nem lehet, nem szabad elhagyni, mert abból többrendbeli baj származik. Ez a mi lelki édesanyánk követelményeket is állít elénk: törődjünk vele, tartsuk életben, ékesítsük fel hajlékait. Sokkal többet ad azonban, mint amennyit elvár: beleplántálja szívünkbe és lelkünkbe annak bizonyosságát, hogy minket Isten teremtett és hogy Isten sohasem hagy el, gondot visel mireánk. A mi lelki édesanyánk, az unitárius egyház, kebelére öleli gyermekeit, s ha netalán tartósan távol maradunk tőle, bizonyosak lehetünk afelől, hogy amikor megtérünk hozzá, s amikor átlépjük templomának küszöbét, azonnyomban otthon érezhetjük magunkat benne. A lelki otthon édes érzete s ennek az édes érzetnek az értéke egészen nyilvánvaló szüksége életünknek.

Az unitárius anyaszentegyház, a mi lelki édesanyánk nagyon erőteljesen benne van mai életünkben. Megfogalmazza azt a mi nagy örömünket, hogy ezekben a mai időkben minden alkalommal bőségesen megterül asztalunk, van mindennapi kenyerünk. Annak a szellemnek gyakorlati eredményeként van ez így, miszerint népünk megértette a munka lényegét és fontosságát. De beszél a maga fájdalmaról is, arról, hogy gyermekei, hívei nem ismerik kellően Isten szent nevét, és beszél arról, hogy népünk-nemzetünk e földkerekségen való szétszórattatása miatt ezer veszélynek van kitéve. Ezért nem szűnik meg fokozni bennünk a felelősségtudatot. Megteheti, mivel az Evangéliumból táplálkozva a hit és lelkiismereti szabadság eszméjéből rakott számára lelki fundamentumot Dávid Ferenc, első püspöke, 1568-ban, a tordai országgyűlésen, s Erdély első fejedelme, János Zsigmond öröközte ennek betartása fölött. És olyan nagy egyéniségek követték további útját, mint Szentábrahám Mihály és Kriza János püspökök, Berde Mózsás és Brassai Sámuel, egyik az anyagi és erkölcsi, másik a szellemi és erkölcsi javak letéteményese. És hozzánk tartoznak azok a lebonthatatlan lelki építmények, amelyeknek az a neve, hogy kolozsvári, székelykeresztúri, továbbá tordai unitárius kollégiumok, amelyek ma csak lelki-szellemi értelemben vannak jelen, de érezzük, hogy ezek örökkévalók.

Ezekkel a lelki értékekkel haladt előre az Unitárius Egyház az évszázadok viharai közepette. Építette az egyre kiteljesedő életet, vagyis a mind teljesebb, mind integráltabb embert. Öröközte afelett, hogy ki-elégítse az ember testi és lelki igényét s ezáltal mindig elhárította az egyoldalúvá torzuló emberképet.

Meg tud-e birkózni a jelen feladataival az Unitárius Egyház? Bizony, nem éppen tud megbirkózni! Túlságosan egyoldalúvá kezd válni az egész emberiség, s ez vonatkozik népünkre is és vonatkozik az unitárius atyafiakra is. Igen nagy fontosságot tulajdonítanak az anyagi javaknak s megelégednek a lelki táplálékokról, pedig hatalmas erőfeszítéseket tesznek vezetőink, mind az államiak, mind az egy-

háziak. Érzéketlenek volnánk a lényeg iránt? Vagy várunk addig, míg Jézus tőlünk is megkérdezi: „Még mindig alusztok és pihentek?” (Getsemáné kert). Nem élünk könnyű feladatokat hordozó korszakban. Vajon elegendő ösztönös erkölcsi és vallási eszmény lakozik-e bennünk, s mai fiatalokban? Azért vetődik fel bennünk ez a kérdés ilyen formában, mert a nevelés eszközeivel nem tudunk kellőképpen hozzájárulni a mai fiatalok széles rétegeihez. S ez fájó érzéseket társít felelősségérzetünk mellé! Több munkát tudnánk vállalni a közös nagy ügyben.

Nagy segítségre van szüksége egyházunknak ahhoz, hogy az adott lehetőségeket bár ki tudja használni. A presbiterium segítségére van szüksége az egyháznak. Nagy értékekről van szó: lelki közösségről, a jelen és a jövő kiegyensúlyozott embereiről. A lazaság, a közömbösség negédes kenyeré kábít, s elfedi a tennivalókat.

Mi, akik a szószéken állunk, minden unitárius testvérünket belefoglaljuk imádságunkba. Ez az imádság fel tud erősödni, ha mind több és több kéz kulcsolódik imára.

Presbiterieink példamutatása semmivel sem pótolható!

Ki kell terjesztenünk, még fokozottabb mértékben mint eddig, egyházunk és híveink iránti gondoskodásunkat. Minél többször és minél több helyen kell elhangoznia a hívásnak: Jer, testvérem, az unitárius hívek közösségébe. Jer az unitárius anyaszentegyház templomába énekelni és imádkozni s a mai ember számára korszerűen megfogalmazni az anyagi és lelki igények egyensúlyát. El ne feledd az ősi zsoltárt: Te benned bízunk eleitől fogva... El ne feledd az Istent dicsőítő éneket: hatalmas Isten, győzhetetlen várunk...!

Isten színe előtt egyszer számot kell adnunk sáfarkodásunkról, evangéliumi elkötelezettségünkéről. Addig azonban minden nap vizsgáznunk kell hűség-ből és jóigyekezetből!

* Az előadás elhangzott Budapesten az 1985. jan. 24-én tartott presbiteri értekezleten.

Beneze Márton

GYERMEKOLDAL

Pál apostol

Pál, eredeti nevén Saul, i. sz. 10 körül született Tarzus nevű kisázsiai városban. Jómódú farizeus családból származott. Apjának római polgárjoga volt, ami abban az időben sok kiváltsággal járt. Szülei tanítónak szánták, ezért Jeruzsálembe vitték tanulni Gamaliel iskolájába. A tanulás mellett elsajátította a sátorponyva-készítés mesterségét is, ezzel kereste mindennapi kenyerét.

Saul mint szigorú farizeus helyeselte István diakónus megkövezését, és részt vett a jeruzsálemi gyülekezet üldözésében is. Azonban ennyivel nem elégedett meg, hanem a főpaptól engedélyt kért és kapott, hogy az üldözést Damaszkuszban is folytathassa. Útközben elgondolkozott az üldözöttek sorsa felett. Belátta, hogy akiket üldöz, azok tulajdonképpen buzgó, vallásos emberek, akik hisznek az Istenben, szeretik felebarátaikat és igyekeznek mindenkivel jól cselekedni. Lelkiismerete elítélte, hogy ártatlanokat üldöz, és ezzel Isten ellen is vétkezik. Súlyos lelki válságba került, nem tudta, mitévő legyen. Damaszkusz közelében járt, amikor egyszerre fényesség vette körül és egy hang szólott hozzá: — Saul, Saul, miért üldözöl engem? — Félelmében a földre esett és megkérdezte: — Ki vagy, Uram? — A hang így folytatta: — A názáreti Jézus vagyok, akit üldözöl. Állj fel és menj a városba, ott megmondják neked, mit kell tenned. — Saul felkelt, de nem látott, elvesztette látását és kézenfogva vezették be Damaszkuszba. Itt eljött hozzá egy Ananias nevű keresztény, aki segített rajta. Visszanyerte látását, megtért és Jézus követője lett. Régi életével még a Saul nevet is elhagyta és a Pál nevet vette fel. Ettől kezdve életét az evangélium hirdetésére szentelte.

Jézus meghagyta tanítványainak, hogy az evangéliumot mindenkinek tanítsák. Mégis halála utáni években csak a zsidók között hirdették. Ugyanakkor a mózesi törvény és szertartások megtartását a keresztényekre nézve kötelezőnek tartották. Kezdetben Pál is a zsidók között terjesztette az evangéliumot. Később azonban Jézus tanításával meggyőződött, hogy az evangéliumot nemcsak a zsidóknak, hanem minden nemzetbelieknek tanítani kell, mert Isten minden embert üdvözíteni akar. Így találta meg az utat az idegenek, a pogányok közé.

Pál az evangélium hirdetését Antiochiában kezdte meg. Ez a város lett az ókorban a kereszténység egyik központja, itt kapta Jézus vallása a keresztény elnevezést. Jézus tanainak hirdetése végett Pál három hosszú utat tett Szíriába, Kisáziába és Görögországba. Ennek eredményeként mindenfelé a ró-



A 12 éves L. Szabolcs rajza

mai birodalom területén keresztény gyülekezetek alakultak. A keresztények hitfelfogásának erősítésére leveleket is küldött, magánosoknak és gyülekezeteknek. Az Újszövetségben 14 ilyen levél maradt fenn Pál neve alatt.

59-ben, a harmadik missziói útja végén visszatért Jeruzsálembe. Itt ellenségei által szított lázadás következtében a rómaiak fogságába esett. Mint római állampolgár a császárhoz fellebbezte ügyét. Így jutott el Rómába. Két évet töltött fogságban, de fogolyként is terjesztette az evangéliumot. Később mint ártatlant szabadon bocsátották. A hagyomány szerint 64-ben, a Néró császár által indított üldözés alatt szenvedett vértanúi halált Rómában.

Pál munkássága mindenik apostol munkásságánál eredményesebb volt. A keresztény vallást a kicsi jeruzsálemi kezdetből világvallássá alakította át. Az evangélium buzgó terjesztéséért méltán kapta az apostol nevet.

„Bizony, bizony, mondom neked: ha valaki nem születik újonnan, nem láthatja meg az Isten országát” (János 3,3).

Istenünk, gondviselő Atyánk! Mindennap érezzük, hogy te vagy a megtartó szeretet, és aki a szeretetben él, az benned él. Segíts minket, hogy a szeretetben újjászülessünk, hogy mindenkor embertársaink javát és boldogságát szolgáljuk. Taníts minket jól tenni, igazságosan élni, szeretni téged és embertársainkat. Amen.

(KIS BIBLIA, Kolozsvár—Napoca, 1980)

HÚSVÉTI IMA

„Nem a láthatókra nézünk, hanem a láthatatlanokra, mert a láthatók ideig valók, a láthatatlanok pedig örökkévalók” (2Kor 4,18)

Eletnek és feltámadásnak Istene, édes Atyánk!

Kietlen zord téli napjaim és sötét nagypéntekeim világától egy keskeny lélekösvény ma Hozzád vezet, és olyan jólesik ezen haladva. Hozzád érkezni. Úgy szakad fel lelkeimből Utánad a vágy, mint ahogy a tavasz ujjongó, hívó szavára teli szendergéséből egyszerre tör életre az első hóvirág. Megzendül benne az élet himnusza, s várja, hogy kiteljesedjék rajta lényege: a szín, az illat, és az örök szépség. Bennem is megmozdul egy szent, imádságos áhítat, mely e drága ünnepen kiteljesedést vár. Életem golgotás útjain oly sokszor gondoltam feltámadásra, újjászületésre. Húsvét!

Köszönöm Atyám, e várakozás biztató reményét; köszönöm az ébredő tavaszt, mely életre hív, mely reménységet szül és hitet táplál; köszönöm az egész élni akaró életet a maga szépségeivel, könnyeivel és mosolyaival, erényeivel és bűneivel együtt, úgy, amint azt Te nekem ajándékoztad, de mindenekfelett köszönöm a húsvéti hitet, az élet és feltámadás égi erejét.

Ha egész életem egy szent imádság lenne, akkor sem tudnám megköszönni nagy jószágodat, akkor sem tudnám kifejezni hatalmadat és dicsőségedet. Két karomban Te vagy az erő, a megmozduló barázdában Te vagy az élet, szívem dobbanásában Te vagy az imádság, hitetlenségemben Te vagy a hit és a bátorság.

Add, hogy e gyönyörű ünnep örömeiben hívjon új életre!

Aldd meg ünnepszentelésem. A názáreti Jézus példáján keresztül taníts meg hinni és dolgozni, hogy több legyen a kenyér és szebb az imádság, melyet Tenéked rebeg ajkam, akitől van életem és megtartásom. Amen.

Bedő Béla

Levél az Olvasóhoz

Levelében olvasónk azt írja, hogy: „mint az Unitárius Élet rendszeres olvasója szeretném felhívni figyelmüket, az 1984. évi 5. szám 5. oldalának egyik mondatára: Mi unitáriusok is 1945-ben (U) felszabadulásunk után nyertünk teljes vallásszabadságot és egyenlőséget.” (Dr. Kiss József cikke.) „A fenti mondat nem felel meg a valóságnak és félrevezető akár egy másvallású olvasó részére, akár egy tájékoztatlanabb ember számára, aki nem tudja, hogy az 1848. évi XX. törvénycikk első szakasza az unitárius vallást törvényesen bevett vallásnak nyilvánítja.” Írja baráti üdvözléssel olvasónk.

Valóban igaza van abban, hogy sok a tájékoztatlanabb ember és másvallású olvasó és nem tudják, hogy az első vallásszabadságunk és egyenlőségünk kihirdetése 1568-ban a tordai országgyűlésen történt, a második 1848-ban a pozsonyi országgyűlésen, a harmadik pedig 1945. április 4-i felszabadulásunk után a Magyar Allammal 1948-ban kötött egyezményvel.

Erdemes e három fontos és kiemelkedő történelmi időpontra visszatérnünk és fogadjuk el e fektetben is kálumnak dr. Ferenc József püspök „Az Unitarizmus és a Magyar Unitárius Egyház története” 1950-ben írt könyvét. Lapunk terjedelme nem engedi meg történelmünk teljes leközlését, ezért rövid idézetem csak e három időszakra irányulnak.

„... Egyházunk történetében első ízben írhatjuk meg történetünket szabadon, minden korlátozottság nélkül, melynek rendjén sem a Habsburgokra, sem a többi felekezeti érdekeségére nem kell különösebb figyelemmel lenni. 1568-ban Tordán országgyűlést tartottak, amelyen a fejedelem és az ország nagyjai, valamint a nemesek és a nép jelenlétében Dávid Ferenc hatalmas beszédet tartott. Beszédének hatása alatt egyhangúan törvénybe iktatják a következőket: „Minden prédikátor hirdetheti az evangéliumot a maga értelme szerint, a község ha akarja, jó, ha nem, senki rá ne kényszerítse. Vallásért senki ne szidalmaztassék, mert a hit Isten ajándéka!” E törvény biztosította az unitárius vallás szabad gyakorlását s örök dicsősége az akkori önálló erdélyi magyar államnak, hogy messze megelőzve a nyugati államokat, a vallásszabadság nagy gondolatát törvénybe iktatta.

A mai kor történetírója e tényről így méltatja: „A magyar történelemnek okvetlenül egyik legjelentősebb dátuma 1568. A tordai országgyűlésen iktatták először törvénybe a szabad vallásválasztást és szabad vallásgyakorlatot. A modern vallásszabadság elvének a tordai törvény-cikk az egyenes elődje s Dávid Ferenc volt az előharcosa.” ... 1568 volt az unitarizmus első teljes vallásszabadsága és egyenlősége. Dávid Ferenc halála után megkezdődött a megpróbáltatások és üldöztetések nehéz ideje. Az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc hozta meg egyházunknak a második vallásszabadságát és egyenlőségét. ... Erdély és Magyarország uniója után az 1848. évi XX. törvénycikk első szakasza, az „unitaria” vallást Magyarországon is törvényesen bevett vallásnak nyilvánítja. E törvénycikk létrejöttét hosszas harcok előzték meg. Érdekében Kőlcsey és Kossuth szólaltak fel, ellene az akkori katolikus klérus vezetői. ... Mi unitáriusok, büszkéek vagyunk arra, hogy Erdélyben 1568-ban Dávid Ferenc mártírhalálával kiharcolt elismerésünk után a vallásszabadság elismerését és vele unitárius vallásunk magyarországi törvényesítését éppen

az 1848-as forradalom szelleme ajándékozta a magyarságnak. A forradalom bukása után sokan izlettek meg a megpróbáltatás, bujdosás és börtön keserű kenyerét. Az osztrák önkényuralom majdnem egy évtizedig még püspökvalasztó zsinat egybehívására sem adott engedélyt. ... Majdnem száz éven át tartott az elnyomás és megkülönböztetés. A népelelőjáró rendszerek az uralkodó egyház támogatásával az értelmetlen első világháborúba sodorták az országot, mikor is a vesztes Magyarország területe a korábbiak egyharmadára csökkent, a második világháborúban urai bűneiből a rossz oldalon vérezve elvesztette felnőtt lakosságának nyolc százalékát és az ország romhalmazzá vált. Miután a szovjet hadsereg a vele együtt küzdőkkel kiűzte hazánk területéről a Hitler-fasiszta megszálló hadakat, visszanyerte nemzeti függetlenségét és állami szuverenitását. Mi unitáriusok is 1945-ben, felszabadulásunk után nyertünk teljes vallásszabadságot és egyenlőséget immáron harmadszor. ... Az unitárius hit és egyház keletkezésétől kezdve odakapcsolódott a nemzeti társadalom életéhez. Egy volt a nemzeti társadalommal a szabadságért, nemzeti függetlenségért folytatott harcban s lélekszámunk miatt ugyan kisebb területre kisugárzóan, de mindig a társadalmi haladás munkása volt. Az unitárius hit egyben életforma is, mely itt, ezen a földön akarta és akarja megvalósítani Isten országát és az ő igazságait. A magyarországi unitáriusok 1948-ban egyezményt kötöttek a Magyar Allammal, s ezt az egyezményt az állam kínálta fel. Ez az egyezmény nagy és jelentős segítség a szabad egyház szabad államban eszméje megvalósulása felé. A Magyar Állam a vallás szabadságát alkotmányában biztosította. Anyagi támogatását 1990-ig hosszabbította meg.

A múlt tanításai és a jelen bizonyosságtételei azt mutatják, hogy a szabad államban a szabad egyház él, dolgozik. Istentől kapott hivatását elvégezheti és a békeért folytatott harcban részt vesz a háborús gyűlölet ellen. Egyes egyháztagjaink éppen unitarizmusok által megtermékenyítve és indítva arra törekedtek, hogy a nemzeti társadalom küzdelmeiben részt vegyenek, s ott a haladás és fejlődés zászlóhordozói voltak. Híveinknek is ebben a szellemben kell az egyháztörténelem tanulságait megérteni, s azt a mindennapi életben is az egyház és az állam közös érdekében felhasználni.”

Dr. Kiss József

VENDIAK TALÁLKOZÓ

1985-ben, május 5-én vasárnap d. e. 11 órai kezdettel istentisztelet üdvözlésosztással.

Délben közeled, előzetes jelentkezést kérünk. Tel.: 113-094.

HÚSVÉTI IMA

„Nem a láthatókra nézünk, hanem a láthatatlanokra, mert a láthatók ideig valók, a láthatatlanok pedig örökkévalók” (2Kor 4,18)

Eletnek és feltámadásnak Istene, édes Atyánk!

Kietlen zord téli napjaim és sötét nagypéntekeim világától egy keskeny lélekösvény ma Hozzád vezet, és olyan jólesik ezen haladva, Hozzád érkezni. Úgy szakad fel lelkemből Utánad a vágy, mint ahogy a tavasz ujjongó, hívó szavára téli szendergéséből egyszerre tör életre az első hóvirág. Megzendül bennem az élet himnusza, s várja, hogy kiteljesedjék rajta lényege: a szín, az illat, és az örök szépség. Bennem is megmozdul egy szent, imádságos áhítat, mely e drága ünnepen kiteljesedést vár. Életem golgotás útjain oly sokszor gondoltam feltámadásra, újjászületésre. Húsvét!

Köszönöm Atyám, e várakozás biztató reményét; köszönöm az ébredő tavaszt, mely életre hív, mely reménységet szül és hitet táplál; köszönöm az egész élni akaró életet a maga szépségeivel, könnyeivel és mosolyaival, erényeivel és bűneivel együtt, úgy, amint azt Te nekem ajándékoztad, de mindenekfelett köszönöm a húsvéti hitet, az élet és feltámadás égi erejét.

Ha egész életem egy szent imádság lenne, akkor sem tudnám megköszönni nagy jószágodat, akkor sem tudnám kifejezni hatalmatod és dicsőségedet. Két karomban Te vagy az erő, a megmozduló barázdában Te vagy az élet, szívem dobbanásában Te vagy az imádság, hitetlenségemben Te vagy a hit és a bátorítás.

Add, hogy e gyönyörű ünnep örömeiben hívjon új életre!

Aldd meg ünnepszentelésem. A názáreti Jézus példáján keresztül taníts meg hinni és dolgozni, hogy több legyen a kenyér és szebb az imádság, melyet Tenéked rebeg ajkam, akitől van életem és megtartásom. Amen.

Bedő Béla

Levél az Olvasóhoz

Levelében olvasónk azt írja, hogy: „mint az Unitárius Élet rendszeres olvasója szeretném felhívni figyelmüket, az 1984. év 5. szám 5. oldalának egyik mondatára: Mi unitáriusok is 1945-ben (!) felszabadulásunk után nyertünk teljes vallásszabadságot és egyenlőséget.” (Dr. Kiss József cikke.) „A fenti mondat nem felel meg a valóságnak és félrevezető akár egy másvallású olvasó részére, akár egy tájékozatlanabb ember számára, aki nem tudja, hogy az 1848. évi XX. törvénycikk első szakasza az unitárius vallást törvényesen bevett vallásnak nyilvánítja.” Írja baráti üdvözléssel olvasónk.

Valóban igaza van abban, hogy sok a tájékozatlanabb ember és másvallású olvasó és nem tudják, hogy az első vallásszabadságunk és egyenlőségünk kihirdetése 1568-ban a tordai országgyűlésen történt, a második 1848-ban a pozsonyi országgyűlésen, a harmadik pedig 1945. április 4-i felszabadulásunk után a Magyar Állammal 1948-ban kötött egyezményen.

Erdemes e három fontos és kiemelkedő történelmi időpontra visszatekintünk és fogadjuk el e tekintetben is kalauznak dr. Ferencz József püspök „Az Unitarizmus és a Magyar Unitárius Egyház története” 1950-ben írt könyvét. Lapunk terjedelme nem engedi meg történelmünk teljes leközlését, ezért rövid idézeteim csak e három időszakra irányulnak.

„... Egyházunk történetében első ízben írhatjuk meg történetünket szabadon, minden korlátozottság nélkül, melynek rendjén sem a Habsburgokra, sem a többi felekezeti érzékenységre nem kell különösebb figyelemmel lenni. 1568-ban Tordán országgyűlést tartottak, amelyen a fejedelem és az ország nagyjai, valamint a nemesek és a nép jelenlétében Dávid Ferenc hatalmas beszédet tartott. Beszédének hatása alatt egyhangúan törvénybe iktatják a következőket: „Minden prédikátor hirdetheti az evangéliumot a maga értelme szerint, a község ha akarja, jó, ha nem, senki rá ne kényszerítse. Vallásáért senki ne szidalmaztassék, mert a hit Isten ajándéka!” E törvény biztosította az unitárius vallás szabad gyakorlását s örök dicsősége az akkori önálló erdélyi magyar államnak, hogy messze megelőzve a nyugati államokat, a vallásszabadság nagy gondolatát törvénybe iktatta.

A mai kor történetírója e tényről így méltatja: „A magyar történelemnek okvetlenül egyik legjelentősebb dátuma 1568. A tordai országgyűlésen iktatták először törvénybe a szabad vallásválasztást és szabad vallásgyakorlatot. A modern vallásszabadság elvének a tordai törvénycikk az egyenes elődje s Dávid Ferenc volt az előharcosa.” ... 1568 volt az unitarizmus első teljes vallásszabadsága és egyenlősége. Dávid Ferenc halála után megkezdődött a megpróbáltatások és üldöztetések nehéz ideje. Az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc hozta meg egyházunknak a második vallásszabadságát és egyenlőségét... -Erdély és Magyarország uniója után az 1848. évi XX. törvénycikk első szakasza, az „unitaria” vallást Magyarországon is törvényesen bevett vallásnak nyilvánítja. E törvénycikk létrejöttét hosszas harcok előzték meg. Érdekében Kőlcsey és Kossuth szólaltak fel, ellene az akkori katolikus klérus vezetők. ... Mi unitáriusok, büszkéek vagyunk arra, hogy Erdélyben 1568-ban Dávid Ferenc mártírhalálával kiharcolt elismerésünk után a vallásszabadság elismerését és vele unitárius vallásunk magyarországi törvényesítését éppen

az 1848-as forradalom szelleme ajándékozta a magyarságnak. A forradalom bukása után sokan ízelelték meg a megpróbáltatás, bujdosás és börtön keserű kenyerét. Az osztrák önkényuralom majdnem egy évtizedig még püspökválasztó zsínat egybehívására sem adott engedélyt. ... Majdnem száz éven át tartott az elnyomás és megkülönböztetés. A népelnyomó rendszerek az uralkodó egyház támogatásával az értelmetlen első világháborúba sodorták az országot, mikor is a vesztes Magyarország területe a korábbiak egyharmadára csökkent, a második világháborúban urai bűnéből a rossz oldalon vérezve elvesztette felnőtt lakosságának nyolc százalékát és az ország romhalmazzá vált. Miután a szovjet hadsereg a vele együtt küzdőkkel kiűzte hazánk területéről a Hitler-fasiszta megszálló hadakat, visszanyerte nemzeti függetlenségét és állami szuverenitását. Mi unitáriusok is 1945-ben, felszabadulásunk után nyertünk teljes vallásszabadságot és egyenlőséget immáron harmadszor. ... Az unitárius hit és egyház keletkezésétől kezdve odakapcsolódott a nemzeti társadalom életéhez. Egy volt a nemzeti társadalommal a szabadságért, nemzeti függetlenségért folytatott harcban s lélekszámunk miatt ugyan kisebb területre kisugárzóan, de mindig a társadalmi haladás munkása volt. Az unitárius hit egyben életforma is, mely itt, ezen a földön akarta és akarja megvalósítani Isten országát és az ő igazságait. A magyarországi unitáriusok 1948-ban egyezményt kötöttek a Magyar Állammal, s ezt az egyezményt az állam kínálta fel. Ez az egyezmény nagy és jelentős segítség a szabad egyház szabad államban eszméje megvalósulása felé. A Magyar Állam a vallás szabadságát alkotmányában biztosította. Anyagi támogatását 1990-ig hosszabbította meg.

A múlt tanításai és a jelen bizonyágtevései azt mutatják, hogy a szabad államban a szabad egyház él, dolgozik, Istentől kapott hivatását elvégezheti és a békéért folytatott harcban részt vesz a háborús gyűjtőgátok ellen. Egyes egyháztagjaink éppen unitarizmusok által megtermékenyítve és indítva arra törekedtek, hogy a nemzeti társadalom küzdelmeiben részt vegyenek, s ott a haladás és fejlődés zászlóhordozói voltak. Híveinknek is ebben a szellemen kell az egyháztörténelem tanulságait megérteni, s azt a mindennapi életben is az egyház és az állam közös érdekében felhasználni.”

Dr. Kiss József

VÉNDIAK TALÁLKOZÓ

1985-ben, május 5-én vasárnap d. e. 11 órai kezdettel istentisztelet üdvacsososztással.

Délben közeled, előzetes jelentkezést kérünk. Tel.: 113-094.

LEVELEZŐ TAGOZAT INDULT TEOLÓGIÁNKON...

Kedves és meghatározó ünnepségnek lehettek tanúi január 20-án a Nagy Ignác utcai istentisztelet résztvevői. Teológiai intézetünk öt levelező hallgatója Isten áldásának kérésével kezdte meg tanulmányait. Az ünnepi szolgálatot főpásztorunk végezte, egyházunk múltjából hozott példák-kal figyelmeztetve a hallgatókat munkájuk felelősségére. Utána a Teológiai Intézet igazgatója szólt lelkészképzésünk nehézségeiről, oktatásunk céljáról és arról a kényszerítő szükségéről, amely a tanfolyam beindítását szükségessé tette. Végül Isten segítségével és áldásával kérve, a Teológiai Intézet első, kísérleti tanévét megnyitottak jelentette ki.

Ez azonban csak Isten áldásának kérése volt. A tulajdonképpeni megnyitó január 19-én zajlott le, amikor a Főtisztelendő úr szeretettel köszöntötte a hallgatókat, majd Mikó István felügyelő-gondnok atyánk fia szólt a jelentkezőkhöz. Utána a hallgatók egyenként bemutatkoztak, és néhány perces beszámolójukban elmondották, miért jelentkeztek az unitárius teológiára, mi a céljuk vele. Öröm volt hallgatni lelkük őszinte megnyilatkozásait, komoly, megfontolt mondataikat. Ezek a hallgatók valamennyien elértek egy

életszínvonalat. Diplomások, szakmával rendelkezők. Tudják azt is, hogy nincs biztosítéka annak, hogy az egyház lelkészévé tudja alkalmazni őket, esetleg azonnal. Mégis az unitarizmus szeretete, az eszméi iránti érdeklődés elhozta őket a teológiára. Négyen jelentkeztek az öt éves lelkészképzőre, egy testvérünk a szórványgondnokképzőt akarja elvégezni. Ez hároméves.

A bemutatkozások után a püspök úr kezdte meg az első stúdium első óráját: „Egyház a mai társadalomban” címen. Tantárgyak még: bibliaismeret: Bencze Márton lelkész; gyakorlati teológia: Orbókné Szent-Iványi Ilona; teológiai enciklopédia, továbbá egyház- és vallástörténet: Szász János intézeti igazgató előadásaiban. Emellett szemináriumokat tartunk, amely alkalmakkor valamennyi hallgató megadott témáról beszámolót tart. Az előadások és beszámolók négyhetenként vannak, szombaton 11 órától délután hatig, vasárnap 8 órától három óráig, hogy a vidékiek aznap hazautazhassanak. Meghatározó öröm a levelező tagozat munkájában részt venni. Az előadók jegyzeteket készítenek, legelőször kiosztják előadásaik után, hogy a hallgatók munkája könnyebb legyen. Hallgatóink gyakran tesznek fel kér-

déseket, és a szemináriumi órákon nagy viták is kialakulnak.

Külön kedves színtöltés volt munkánk, hogy 1985. február 20-án meglátogattott Mayer János unitárius egyetemi professzor, atyánk fia, Kanadából, aki J. H. Morgan, nyug. unitárius lelkész, a Béke-Világ tanács alelnöke kíséretében Pesten járt. Hallgatott előadásainkból, majd a hallgatók kérdéseire válaszolt, rendkívül szívesen és szellemesen beszélve a kanadai unitárius egyház életéről, amelynek keretében ő maga is végez lelkészi szolgálatokat.

Külön öröm számunkra, hogy két nagyobb testvér, az evangélikus és a református teológia dékanjainál tett tisztelegő látogatásom során messze-menő segítséget ígértek, jegyzetekben, könyvekben és mindabban, amire szükségünk lehet.

Két szombat-vasárnap tapasztalatai után egész tárgyilagossággal kell megállapítani, jó úton jártunk, amikor a tanfolyamot beindítottuk. Ez a jó út most már kötelez, hogy amit elkezdünk, véghez is vigyük. Remélem még lesz alkalmam jóról számot adni, teológiai intézetünk működésével kapcsolatban.

Szász János

Egyházunk életéből

Egyetemes egyházunk 1985. jan. 24-én *Presbiteri Értekezletet* tartott a Nagy Ignác utcai gyülekezeti teremben.

A konferenciát *Huszt János* lelkész bibliaolvasása és imája indította el. Majd főpásztorunk, dr. *Ferencz József* püspök úr megnyitó szavai következtek.

Az első előadó dr. *Nyiredy Szabolcs* főgondnokhelyettes volt. Alaposan előkészített, táblázatokkal és grafikonokkal tarkított előadásának első felében egyházi törvénykönyvünk alapján a presbiterok jogairól és kötelezettségeiről, valamint a presbiteriumok feladatairól szólt, majd egyházunk életének gyakorlati gondjait vázolta: templomlátogatás; elöregedés a presbiterok körében; adakozás. Hiányolta a gyülekezetek életében a 30–50 éves korosztályt. Pozitív példaként külön kiemelte azt a jelentős ifjúsági munkát, mely két éve aktívan folyik Budapesten, *Orbókné Szent-Iványi Ilona* vezetésével; valamint a Teológiai Intézet munkáját értékelte és *Szász János* igazgató lelkes munkáját.

Az egyházi adományokról külön szólt az előadó. Végig vizsgálva a kártyákat, megállapította, hogy nagyon alacsony a rendszeresen egyházi fenntartást fizetők száma. Az adakozás a legtöbb helyen nem éri el az „illő mértéket”. Ezt az előadó a havi keresetek legalább 1%-aként értelmezte.

Ez után következett *Bencze Márton* lelkész-közügyigazgató értékes biblikus előadása, a presbiterok lelkigondozói feladatköréről, hogyan lehetnek segítségére a hívek látogatásában, s egyéb gyülekezeti munkában a lelkésznek. *Bencze Márton* hűen udvarhelyszéki származásához, egy kedves és tanulságos székely történettel zárta mondandóját.

Az előadásokat vita, hozzászólás követte. Majd a résztvevők elfogadták az elnökség javaslatát, hogy a legközelebbi presbiteri konferencián a liturgia reform tárgykörében hangozzanak el előadások.

Ez a rendezvény is bizonyította, hogy milyen nagy szükség van egyházunkban is a presbiterok, gyülekezeti munkások, egyházfik lelki és gyakorlati továbbképzésére egyaránt.

Immár hagyományossá válik, hisz másodízben került megrendezésre a *Högyes Endre* utcai gyülekezeti teremben az *ifjúsági farsangi ünnepély*.

Örömmel vesszük híveink, hogy egyházi életünkben újra megjelentek ifjaink, és értékes munkájukkal bizonyítják, hogy kiérdemelnék helyüket — nagyobb számban — a presbiterok, egyházi tanácsosok körében is.

Fiatal testvéreink az ifjúsági bibliaórán, az ifjúsági istentiszteleteken túl, többször szerepeltek gyülekezeti esteken. Az elmúlt évben „Régi és mai fiatalok találkozója” címmel farsangoltak. Ebben az évben külön estet kaptak.

Orbók Attila komoly teológiai felkészültséggel írt áhítata vezette be az estet. Ezt jelenlévő híveink külön kérésére lapunk ezen számában közöljük „A mélyből Hozzád száll szavam...” címen.

Orbókné Szent-Iványi Ilona vezette be az ifjak műsorát, melyben székely népi rigmusokat, tréfás mondókákat, páros jeleneteket idéztek a fiatalok, csángó népdalokkal tarkítva.

Az est egyik fénypontja volt kántorunk, *Vadai Attila* nagyszerű búvészmutatványa is.

Nem is lett volna farsang tánc és zene nélkül, amelyben idősebb gyülekezeti tagjaink is résztvettek.

Szép alkalom volt, köszönet érte ifjainknak.

A baptisták száma

A Baptista Világszövetség adatai szerint az utóbbi években is gyarapodott a világon a baptisták száma. 1983-ra az alkotó taggyházak száma 127-re emelkedett, ezek 93 országban működnek.

1983-ban világszerte 123 305 gyülekezetben a baptisták összlélekszáma 31 553 278 volt.

Az elmúlt évben a legnagyobb gyarapodás az Egyesült Államokban volt, ahol közel hatszázezer tag csatlakozott a gyülekezetekhez, melyek száma az elmúlt 1983. évben 89 186 gyülekezettel gyarapodott.

Ezzel a címmel („Lelkiismeret és szabadság”) jelenik meg évenként kétszer az „Association Internationale pour la Défense de la Liberté Religieuse” („Nemzetközi társulat a vallásszabadság védelmére”) hivatalos kiadványa, melynek 28. számát a közelmúltban kaptuk kézhez. A társulatnak az Egyesült Nemzeteknél elismert konzultatív státusa van; kiadványa Svájcban készül, és francia nyelven jelenik meg.

Ami számunkra a legutolsó kiadványt különösen érdekessé teszi, az a mintegy 90 oldal terjedelmű „A VALLÁSOS ÉLET MAGYARORSZÁGON” c. összeállítás, mely 2 részből áll, és 19 közleményt foglal magába.

A bevezető Magyarország földrajzi, gazdasági stb. helyzetével foglalkozik, területi, népességi, felekezeti és kisebbségi kérdéseit ismerteti dióhéjban. Annak előrebocsátásával, hogy ebben a vonatkozásban hivatalos statisztika nincs — minthogy a vallás személyes ügy —, a cikk szerint 65–70% a római katolikus, 18–20% a református, 5% az evangélikus hívő; az unitáriusok lélekszámát 25 000-re, az ortodoxiáét 40 000-re, az izraeliták arányát 2%-ra teszi. Ezután „A magyarországi kereszténység rövid története” c. összeállítás következik.

Az első rész címe „A vallástörténet Magyarországon”, mely alatt teológiai tanárok tudományos cikkei találhatók.

A második rész címe: „Az egyházak a szocialista társadalomban.” Itt Aczél György, az MSZMP titkára és Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke cikke mellett egyházvezetők, püspökök vallanak saját egyházi életükről, köztük található főpásztorunk, dr. Ferencz József: „Az unitárius egyház Magyarországon” c. cikke is.

A közleményeket a vallásos élettel kapcsolatos magyar törvénycikkek egészítik ki.

Nagy örömmel tölthet el bennünket főpásztorunk értékes, tömör ismertetése egyházunk történelmi múltjáról és jelenlegi helyzetéről. Szerencsés a két kép közlése is: az egyik Kőrösfői Kriesch Aladár festménye az 1568-as tordai országgyűlésről, a másik Dávid Ferenc Déva vári celláját ábrázolja az emléktáblával.

Legyen szabad néhány észrevételt fűznöm Makkai László cikkének utolsó bekezdéséhez, mely szerint „... Báthory István... tiszteletben tartotta a türelmesség elvét, sőt annak értelmében is nyilatkozott... Fellepett az unitáriusok ellen, kizárólag azt a pártot támogatta, amelyik vallotta Krisztus imádatát, miközben megtiltotta minden további vallási reformot, és bebörtönöztette Dávid Ferencet, aki a judaizmus felé hajlott.”

Mi, a XX. század szülöttei, semmiképpen sem tekinthetjük a toleran-

cia-elv tiszteletben tartójának azt a fejedelmet, aki megtiltotta minden további vallási reformot, s aki börtönbe zárta, s ezzel tulajdonképpen halálra ítéli „a magyar reformáció kiemelkedő személyiségét”.

A lelkiismereti szabadság fogalmát ma már nem korlátozhatjuk az egykori „bevett vallások”-ra, még csak a kereszténységre, vagy az ún. „vallásos emberek” vagy „hivők” közösségeire sem, ebbe ma a „vallástalan”, más ideológiai alapon álló élet lehetősége is beletartozik.

Végül: „Dávid Ferenc és a judaizmus” kérdéséhez. Dán Róbert professzor fejtegetése már az 1979-ben Siklóson tartott nemzetközi szimpóziumon igen nagy hatást tett rám, mint — számomra legalábbis — „novum”. Mint megállapította, a „judaizálás” kifejezés olyan személyekre és ideológiai irányzatokra használatos, amelyek a történelmi múltban szerepeltek, és amelyek még a mai irodalomban is megtalálhatók olyan gondolatokra vonatkozóan, amelyek távol állnak egymástól időben és térben, és amelyek alkotó elemeiket tekintve is különböznek egymástól. Néhány idézet Dán cikéből (lásd: „Antitrinitarism in the second half of the 16th century”, Akadémiai Kiadó, Budapest, 25–34. oldalain: „Judaizare — the career of a therm.”): „A humanista kutatások és a protestáns ideológia megjelenésének korszakában ez a kifejezés növekvő pejoratív tartalmat kapott.” — „A római katolikus egyház egyes képviselőinél közhelynek számított, hogy Luther, Zwingli és Kálvin is judaizáló volt.” — „A legpregnansabb a számtalan további példa között Kálvin kijelentése, aki Servet-et „bonus rabbinus”-nak nevezte. Az egyik fő vád, amelyet elene felhoztak, hogy judaizáló volt.” — „Erdélyben Blandrata a judaizálás vádját emelte Dávid Ferenc ellen, aki Jézus imádatával szemben foglalt állást.” — „Basilius István unitárius prédikátor Karádi Pált és társait „semi-judaizáló”-nak, Dávid Ferenc makói és szegedi követőit pedig olyan embereknek tartotta, akik »át vannak itatva zsidó gondolatokkal«.”

Mindezekből azt a következtetést tudom levonni, hogy Dávid Ferencnek kizárólag egy „főbenjáró bűne” volt: nem ismert korlátokat tudásának és meggyőződésének fejlesztésében, ami a XVI. sz.-ban még bűnnek számíthatott, de amit a XX. sz. embere rendkívüli talentumnak tart, mely a fejlődésnek — s így Isten országa építésének is — egyik legfőbb rugója.

Az a véleményem, hogy az ismeret és kiadása jó szolgálatot tett a magyarországi vallásos élet és az egyházak, valamint társadalmi rendszerünk megismerésének és értékelésének.

Dr. Nyiredy Szabolcs

* kiemelés Makkaitól, ugyanezen cikkből

Ez év első — jan. 27-i — gyülekezeti összejövetelén dr. Ferencz József püspök tartotta az áhítatot, kiemelve a nők fontos szerepét az egyházi életben. Ezt követően „Hogyan lettem író?” címmel Sánta Ferenc Kossuth-díjas író tartott lenyűgöző előadást gyermekkoráról, életéről. Szeretettel emlékezett meg a kolozsvári unitárius kollégiumról, ahol diákéveit töltötte — s ahol érettségizett.

Ferencz Éva színésznő stílusosan kapcsolódott a műsorhoz — székely népdalokat énekelt.

A tortaárverést Komlósi Zsuzsa bonyolította le nagy sikerrel.

A febr. 24-i összejövetelen Orbókné Szent-Iványi Ilona tartott meglehangú áhítatot a Prédikátor könyvének alapján. Majd „Jelenlétünk a világban” (Pestlőrincről Tokióig) címen Bartók Béla főgondnok tartott nagy érdeklődéssel kísért élménybeszámolót az IARF, a nemzetközi unitárius társulat háromévenként megrendezett gyűléséről. Egyházunk alapító tagja az IARF-nek.

Budai Ilona énekszámaival — éppen egy főgondnokunk édesapjától, Bartók Bélától — gyűjtött erdélyi népdallal kezdte. Végül üde színfoltja volt a műsornak Pálffy Anikó szavalata.

Mindkét összejövetelen jelen volt dr. Kiss József és dr. Nyiredy Szabolcs főgondnok-helyettesek és a februári összejövetelen Mikó István, a Teológiai Intézet felügyelő gondnoka is. Ezen a tortaárverést Balázs Marika — volt gondnokunk, Balázs Dénes lánya — bonyolította le sikeresen.

Mindkét összejövetelen a kántori teendőket Czirmay György látta el. Ugyancsak ő javította meg a templom villanymotorral hajtott, kétmanuális orgonáját is.

A pestlőrinci templom 1986-ban lesz ötven éves. Az elmúlt évtizedek alatt megkopott. A tető beázik, át kell rakatni. A falak vakolata több helyen omladozik. Vakolni, festeni kell, hogy amit az áldozatos szívű elődök megépítettek, megóvjuk. Az egyházközség önjerejéből képtelen a több mint félmillió forintos tatarozást elvégezni. Arra kérünk mindenkit, aki e sorokat olvassa, hogy segítsen!

Kérünk mindenkit, hogy piros pénzesutalványon küldje el adományát Balogh Béláné pénztáros, 1173 Budapest, Fehérvári út 84. szám alatti címére. Adományok az istentiszteletek alkalmával is fizethetők.

A templom renoválására az első adományt Ármánkó Dávid nyugdíjas, a kolozsvári volt Unitárius Kollégium öregdiákja küldte. Ez évben az első adakozó, új év első napján dr. Orbán Zoltán tb. presbíter volt.

Dr. Jakab Jenő

„Nekem is jogom van élni”

Bartók Béla főgondnokunk jelen volt a Nairobiban tartott Congress for Religion and Peace, az ún. kyotoi kongresszus őszi ülésén. Szólt erről az újrakezdésre adott válaszában is.

Az alább következő ismertetést a genfi Le Protestant című szabadelvű szemle 1984. dec. számában olvastuk.

Desmond Tutu, fekete anglikán érsek, a dél-afrikai apartheidellenes erőszakmentes harc bajnoka kapta az 1984. évi Nobel-békedíjat. Szociális és politikai állásfoglalását ismerjük. De milyen bibliai gondolatok alapultak tanításában? E tárgyban francia nyelven Tutu érseknek csak egyetlen könyve jelent meg: „Nekem is jogom van élni” — Marguerite és Robert Bezencon fordításában. Utóbbi egykori johannesburgi misszionárius, ma lelkipásztor Vaud kantonban, Bursinsben.

Ez a 80 oldalas füzet az „Afrika hangja” sorozatban jelent meg. Már megjelenésének szerénysége is megfigyelhető. A szövegek egyszerűen vannak gépelve, de az ofset nyomás nagyon gondos. Ez a kis könyv nagy könyv! Az első rész négy fejezetben Desmond Tutu kifejti, mit ért ő „fekete teológiá”-n, és mit jelent ez számára a hazájával való összefüggésben. A függelékben olvasható az a rendkívüli levél, amelyet néhány héttel az akkori miniszterelnök, M. Dorsten ellen 1976-ban Sowetóban kitört lázongások előtt írt, mintegy a nyugatiak érdekében szerkesztett üzenetként. Az utolsó szövegrész: Fog-e majd tovább élni Dél-Afrika? Az új Nobel-díjas átütő stílusának a megnyilatkozása: „Az igazi kibékülésnek soha nem lesz esélye Dél-Afrikában, amennyiben a feketék nem azzal kezdik, hogy elfogadják saját személyiségüket. Csak igazi egyéniségek tudnak megbékülni.”

„Elkötelezettnek érzem magam arra, hogy felszabadítsam minden polgártársamat, feketét és fehéret. Valójában, amíg a népesség egy része elnyomott és szabadság nélkül marad, a látszólag szabad elnyomóik sem igazán azok, a látszat ellenére sem. Nekik éppen úgy szükségük van arra, hogy felszabadítsák őket.”

A rövid bevezetés Desmond Tutu életrajzát tartalmazza.

Franciából fordította:
dr. Dalibor Marianne

Az természetes, hogy mindenki a sajátját szereti legjobban, és annak a dolgaiban legérzékenyebb. Én is örömmel figyelek fel olvasásaim közben mindenre, ami unitárius dolgainkkal kapcsolatos, és rendkívül érzékenyen érint, ha erről a világról hamis képet festenek.

Örömmel olvastam az Evangélikus Élet január 20-i számában Bozóky Éva szép méltatását Páskándi Géza drámás kötetéről, az Erdélyi Triptichonról, és mert a cikk jó, annál inkább felfigyeltem unitárius vonatkozású tévedéseire, melyekkel az alábbiakban kívánok „megigazítani”.

Dávid Ferenc csak másodsorban „jeles alakja a korai magyar irodalomnak”. Elsősorban reformátor, a XVI. századi magyar hitélet zsenije, aki nem „a szellemi nyugtalanság prototípusa”, hanem mély hitből fakadó bátorsággal, tervszerűen vizsgálja végig kora vallásos eszméit és fogadja el, amit jónak érez. Katolikus papsága megkérdőjelezhető, míg a lutheri eszmevilág hatása unitárius korában is fel-felvillan műveiben. Szombatos azonban soha életében nem volt. Ellenfelei és késői gyűlölöi híresztelték róla, amikor szombatosnak lenni szégyellni való volt. (Dán Róbert alapos kutatásai egyértelműen döntöttek a kérdésben.)

Meg kell mondanom azt is, hogy az unitáriusok soha nem törtek „eretnekük” vesztére. A Dávid Ferenc mellé sorakozó egyháza öt évig adott erőt a püspöknek, hogy szembeforduljon a Báthoryakkal a lelkiismereti szabadság tudatos továbbépítésében, annak ellenére, hogy egy kisebb csoport, Blandrata vezetésével, engedett a fejedelmi nyomásnak.

Olvastuk azt is, hogy „Erdélyben Bethlen Gábor óta vallásszabadság van, a kis ország a türelem hazája, Európában elsőként lett azzá.” Örömmel az sem hűtötte le, hogy fél-százados tévedésről van szó. Az a bizonyos európai elsőbbség 1568. január 13-ával, a tordai országgyűléssel datálható (4 évvel a párizsi bertalan-éj előtt!).

Irodalmártól azt kívánni, hogy történész is legyen, nem szabad, de a történeti pontatlanságok zavarnak, még kitűnő elemzés esetében is.

Keményebben kell megnyomnunk tollunkat, ha a történész pontatlan. A népszerű Olcsó Könyvtár sorozatban jelent meg a „Báthoryak kora” c. kötet. Sajtó alá Sebes Katalin rendezte, és ő is írt utószót hozzá.

Elképesztő dolgokat tudunk meg tőle.

„II. János (János Zsigmond) szenvedélye a hitvita volt. Nagy hatást gyakorolt rá Dávid Ferenc, aki előbb katolikus, majd kálvinista, utóbb unitárius hitre „tért” és ezt hirdette.” (1. l.) Szegény János Zsigmond! Mennyi szenvedélynek kellett meg rabul esnie a történelmi események miatt! Független országot kellett összegyűjteni sok nyelvű, sok vallású országtöredékekből; külpolitikát kellett teremtenie, hogy biztosíthassa viszonylagos függetlenségét két szomszédos császár fenyegető vonzkörében; egységgé kellett kovácsolnia a feudális magyar, az iparoskereskedő kiváltságú szász és a katonáskodó székely rendeket. Megtetette! Igaz, ha ezt elismerjük, nem lehetett volna leírni: „A fejedelem Báthoryak kora zűrzavaros, átmeneti kor: Erdély ekkor alakul át középkori országrészből az államiséget fenntartó országgá, vajdaságból önálló fejedelemséggé.” (295. l.)

Dávid Ferencről nem is beszélve. Azt még el tudom képzelni, hogy „tétegetett” különböző hitekre, de hogy az unitáriusra mikor tért, mikor az meg sem volt még, hisz ő alapította, megfoghatatlan számomra.

Kolozsvár is megkapja a magáét: „A református és unitárius felekezetekre tért magyarok követelték a lutheránus szászoktól a kolozsvári Szent Mihály templomot; a pert lezáró döntés alapján magyar bíró alatt magyar-unitárius, szász bíró alatt szász-lutheránus lett a városi lelkész.” E téves megállapítással szemben a tény a következő: A XVI. században egyszerre református, unitárius magyar és lutheránus szász felekezet nem volt Kolozsváron. A város papját végigkísérte következetes reformatori útján, egyszerre volt a magyar és szász polgárság katolikus, református, unitárius. A vita az egyforma vallású szász és magyar polgárság között folyt. A döntés: szász plébános után magyar következtek, a magyar után szász. Ez járta a bíróságban is, csak azzal a különbséggel, hogy azokat egy évre választották, a plébánosokat életük végéig. Már csak ezért sem lehetett a bírói és papi megbízatás időtartamát párhuzamosítani.

Igen jó lenne, ha a sajtó alá rendező kiadók beleolvasnának a kiadott művek korszakának történetébe, és a kiadók hozzáértő lektorokat alkalmaznának.

— sj. —

MEGEMLEKEZÉS

A budapesti gettó felszabadulásának negyvenedik évfordulójáról emlékeztek meg zsidó testvéreink jan. 18-án. A délelőtti koszorúzáson részt vettek az állami és társadalmi szer-

vek küldöttei is. Délután a Dohány utcai — sajnos egyelőre nem fűthető — gyönyörű zsinagógában tartottak emlékünnepeket, melyen szépszámú közönség előtt dr. Salgó László főrabbi emlékezett meg a gettónak a szovjet csapatok által történt felszabadításáról. Kovács Sándor fő-

kantor énekével emelte szíveinket az egy igaz Istenhez.

A megemlékezésen jelen voltak a hazai egyházak vezetői, köztük püspökünk is. Az Állami Egyházügyi Hivatalt Sarkadi Nagy Barna általános elnökhelyettes és Bai László főosztályvezető képviselték.

Az amerikai kongresszus

két háza — a szenátus és a képviselőház — tagjainak vallási összetételéről az amerikai The Tablet c. szemle nyomán adatokat közöl az Új Ember egyik nemrégiben megjelent száma.

A felekezeti megoszlás szerint a legtöbb tagot a katolikusok adják 141 fővel. Őket követik a metodisták (75), majd az anglikánok, pontosabban episzkopálisok. A további sorrend a következő: presbiteriánus 56, baptista 49, lutheránus 23. Az egyéb protestánsok száma 22. A zsidók száma 36, mormon 12 és a felekezeten kívüli 3.

Az amerikai unitáriusok lapjának jan.-i száma is közölt adatokat, és megállapíthatjuk ennek alapján, hogy a 22 egyéb protestáns között 9 unitárius van, közülük 2 a szenátusban, 7 pedig a képviselőház tagja. Rajtuk kívül az 50 kormányzó közül Colorado és Michigan állam kormányzója unitárius, mindketten a demokrata párt tagjai.

— f j —

Ülésezett az Országos Béketanács

Első ideai értekezletét a Vasas Szakszervezet budapesti székházában tartotta az Országos Béketanács.

Sebestyén Nándorné, az OBT elnöke üdvözölte a megjelenteket. Ezt követően Péter János, az Országgyűlés alelnöke tartott tájékoztatást hazánk kül- és belpolitikájáról, a nemzetközi események alakulásáról. Az OBT 1985. esztendei munkaprogramjához Fodor István, az Országos Béketanács titkára fűzött szóbeli kiegészítést, amelyhez tizennégyen szóltak hozzá. Többek között Pozsgay Imre, a Hazafias Népfront főtitkára, Kende István ny. egyetemi tanár és sokan mások.

Az egyházak részéről felszólalt dr. Aranyos Zoltán zsinati tanácsos, az Országos Béketanács Egyházközi Békebizottságának főtitkára és Bíró Imre kanonok, az Országos Béketanács Katolikus Bizottságának főtitkára.

A tanácskozáson részt vett a nemzetközi békemozgalmak egyik kimagasló személyisége: John Henley Morgan, a kanadai békekongresszus elnöke, a Béke-Világ Tanács alelnöke. Morgan lelkész, feleségével és dr. John Mayer egyetemi professzorral részt vett a budapesti unitárius istentiszteleten, ahol Huszti János lelkész üdvözölte.

Az Amerikai Zsidók Bizottsága küldöttségének látogatása

Az Amerikai Zsidók Bizottságának küldöttsége, amely a Magyar Izraeliták Országos Képviselő

vendégeként február 10. és 14. között Alfred Moses-nek vezetésével hazánkban tartózkodott, felkereste az izraelita felekezet több intézményét és ismerkedett a felekezet életével.

A küldöttség vezető személyiségeit február 13-án fogadta Sárlos István, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, az Országgyűlés elnöke. A szívélyes légkörű találkozón időszerű nemzetközi kérdésekről, az országok közötti kapcsolatokkal és a bizalom erősítésével összefüggő közös tennivalókról folytattak eszmecserét.

Az állami Egyházügyi Hivatalban Miklós Imre államtitkárral, az AEH elnökével megbeszélést tartottak az állam és az egyházak viszonyáról, a nemzetközi együttműködés lehetőségeinek bővítéséről.

UNITÁRIUS ÉLET

Lapunk javára az elmúlt hetekben is több adomány érkezett be, melyeket hálásan köszönünk:

Huszt Jánosné Árkossy Ilona szülei temetése alkalmából 1000 Ft-ot ajándékozott lapunk javára.

500—500 Ft-ot adományozott Gergely Felicián és Sebestyén Péter.

200—200 Ft-ot Koday Béláné és Kisbagoly Rezsőné, utóbbi elhalt édesanyja emlékére.

Az NSZK-ból Badóczy Zoltán olvasónk küldött 323 Ft-ot. Két dollár adomány beváltás alatt áll.

Külföldi olvasóinkat kérjük, hogy a megdrágult nyomdai és postai költségekre tekintettel, adakozzanak a nekik küldött példányok postázásával felmerült költségek térítésére.

MÁRIA NÉNI

Lapunk múlt számában lapzártá után jelentettük a szomorú hírt, hogy özv. Poós Béláné sz. Nagy Mária szolnoki lakos dec. 31-én a kórházban elhunyt.

Szolnokon hosszú évekig együtt élt a két édestestvér: Nagy Mária és Róza. Róza egyházunk hívei közé tartozott, Mária megmaradt ősi református vallásán. Amikor úgy érezte, hogy elérkezett annak ideje, akkor Mária néni ajándékozási szerződéssel a Rózától is megörökölt fél vagyont és a testvér kívánsága szerint tehát szolnoki ingatlan vagyont egyházunknak ajándékozta.

Temetésen nem lehattunk jelen, Csényi Ilona rendezte, s végtisztességén a szolnoki református lelkész szolgált.

Amint kitavasodik, sírját egyházunk nevében kegyelettel megkoszorúzzuk, s a nyár folyamán, a rokonnal egyetértésben, gondoskodunk sírja ápolásáról is.

Az Egyházi Képviselő Tanács márc. 1-én tartott ülésének határozatából a nemeslelkű adakozó emlékeztétét jegyzőkönyvünkben megörökítettük.

Isten adjon megfáradott testének örök nyugalmat.

ÁRKOSSY DEZSŐ ÉS FELESÉGE

A házaspárok közül soknak megadatik a hosszú és boldog házasság. Férje halála után Giza néni szomorúan mesélte, hogy ha szegény Dezső tovább él, akkor február elején együtt ünnepelhetnének volna meg házasságkötésük 62. évfordulóját.

A jó isten másképpen rendezte meg azt a találkozást. Giza néni hamar követte Dezső bácsit, és jan. 30-án a pestlőrinci temetőben két urna állott egymás mellett, s két lélek búcsúzott, hogy a másik birodalomban lélekben újra megfogva egymás kezét, megemlékezzenek arról, hogy 62 esztendővel ezelőtt kezdték meg közös életüket. Nem is emlékszem, hogy hosszú szolgálatom ideje alatt álltam-e még palástosan két urna előtt a temetői ravatalozóban.

Az erdélyi Bágyon község szülötte volt mindkét kedves halottunk.

Áldott volt életük, békés az elmúlásuk, bár a jóbi szenvedéseket mindketten végigszenvedték. Az erdélyi rokonok csak lélekben lehetnek jelen.

A két urna körül sírta el a bánat könnyeit Huszt Jánosné Árkossy Ilona, a leányuk és ifj. Árkossy Dezső, a fiúk, a meny és a vő, és akiknek esztendeit annyi szeretettel és áldozattal tették békésen letűnővé.

A temetésen egyházunk tagjai közül sokan jelen voltak.

Dezső bácsi is azok közé tartozott, aki amikor a pesti kórházból először kikerült, 1000 forintot adományozott az Unitárius Élet fenntartási költségeire. Tudom, hogy boldog volt, amikor adományát személyesen fizethette be lapunk pénztáránál.

Mi is áldjuk emlékeztüket.

DR. NAGY JÓZSEF

baptista lelkész, v. teológiai dékán, a Békehírnök felelős szerkesztője, 70 éves korában elhunyt. Temetésén híveinek hatalmas tömege vett részt. Egyházunk részvételét megjelenésükkel dr. Ferencz József püspök és dr. Kiss József főgondnok helyettes juttatták kifejezésre. A temetésen az Állami Egyházügyi Hivatalt Bai László főosztályvezető és dr. Nagy Ferenc képviselték.

DR. SCHEIBER SÁNDOR

Dr. Scheiber Sándor főrabbi, az Országos Rabbiképző Intézet igazgatója, a Magyar Izraeliták Országos Rabbistületének elnöke, a nyelvtudományok doktora, több külföldi egyetem tanára márc. 3-án elhunyt.

A neves tudós, kiváló egyházi férfi püspökünkkel is jó kapcsolatban állt. Temetésén Huszt János püspök helyettes képviselte egyházunkat.

JÓNÁS, A PRÓFÉTA*

„Te csak prédikálj, Jónás...”

Születése után 100 évvel Babits az ószövetségi Jónás alakjában megjelenő modern prófétaként él a köztudatban. Nem véletlenül. Nagy művei között a Jónás könyve a legnépszerűbb alkotása. Nemcsak költészetének csúcsa, de egyben életének igazi számadása is, mert az ószövetségi történetben saját emberi és művészi útjának összefoglalását találta meg.*

Az elbeszélő költemény cselekménye híven követi az ószövetségi történetet — Jónás menekülését a tengeren az Úr parancsa elől, bűnhődését a cethal gyomrában, majd prófétálását; eredeti szándéka ellenére a romlott Ninivében, végül az Úr általi „kioktatását” és megszégyenítését a pusztában — de ugyanakkor messze túlnő azon. Az elbeszélő történet, a szó szerinti jelentésben, a példázat leckéjén túl, még két szimbolikus jelentést is hordoz. A bibliai Jónás történetében ugyanis Babits olyan tragikus hősre talál, kinek sorsával saját emberi és művészi alkatának drámáját is kifejezhetette. A sivatagba vonulás — mint a magányba húzó magán-békesség — vágyának ütközése az igazságkeresés szenvedélyével, a küldetésstudat parancsával: ez magának Babitsnak a „belső élettörténete”** és lelkiismeretének etikai sikon megfogalmazott vívódása is. A valódi szerepével viaskodó próféta küzdelmének története így lesz Babits világszemléletének élettörténete is, s a harc eldőlt Jónás lelkében, mint a mű erkölcsi tanulsága: Babits erkölcsi problematikájának megoldása. De Babits nemcsak világszemléletének élettörténetét szemléli áttételesen, allegorikus módon a Jónás könyvében, hanem egyben — egyéni drámáján felülemelkedve — az európai kultúra sorsáért aggódó humanista intő szózatává alakítja az ószövetségi történetet.

A mű alaphelyzetét az erkölcsi feladatvállalás elől rejtőzködő-megfugó próféta sorsa adja. A magányra és békességre vágyó Jónás, ki „rühellé a próféta-ságot”, a szemlélődő realizmus híve, s nem vágyik közéleti szerepre. Miért vonakodik Jónás a küldetés elfogadásától, Babits szavaival: „a rendeltetési élet” vállalásától? Egyrészt alaptermészetéből fakadóan, de azért is, mivel Jónás-Babits azzal is tisztában van, hogy a próféta küldetése ellenállásba ütközik, mert „a gonosz fittyet hány a jóra”. Felsejlik ugyanakkor az Isten és a rossz közötti viszony helyes értékelésére vonatkozó — kezdetben homályos — felismerés is,** amely ugyancsak az isteni küldetést vállaló próféta szenvedésére, a jó és rossz között folyó küzdelemben való felülről való engedelmeskedésre enged következtetni.

Tagadhatatlan ugyanakkor — a próféta erkölcsi feladatvállalása elől való menekülésével egyidőben — Jónás belső indítékának jelenléte is az isteni küldetés parancsának elfogadására, megélésére. Babits erkölcsi problematikájának már kezdeti időszakában erőteljesen jelentkezik a prófétai szó felemelésének az igénye. Mindez mélyen Babits keresztényi humanizmusába ágyazottan jelentkezik és nyer igazi értelmet: a szemlélődő kívülálló és „magán-békét” kötő magatartás egyenértékű a bűnnel, s a rendeltetési életnek hátat fordító próféta „bőjtje és jámborsága” — Istennek mint a pelyva — semmit sem ér, hisz: „atyafiáért számot ad a testvér”! Ezért nincs mód tehát a kívülállásra, az erkölcsi feladatvállalás megtagadására. Az ilyen magatartás a bűnnel egyenértékű, s mint ilyen: törvényszerűen maga után vonja a bűnhődést, és amit Jónás a „cethal-mélytötétjében” szenvedve végérvé-

nyesen megtanul: „nincs mód nem menni, ahova te küldtél”. A küldetést tehát nem lehet büntetlenül visszautasítani, s ha az imént még úgy hitte a rejtőzködő próféta, hogy szenvedéstől menti magát a küldetést megtagadva, most már azt is tudja, hogy: „nincs mód futni tőled / s ki nem akar szenvedni, kétszer szenved”.

A „rendeltetési életet” vállaló Jónást azonban hamar magával ragadja a prófétai küldetésstudat hevülete és túlbuzgósága. Annyira beleéli magát szerepébe, oly mértékben azonosul isteni küldetésével, hogy — prófeciájának csekélyke eredményességétől is dühödten — hamarosan az isteni ítélet és igazságszolgáltatás végrehajtójának képzeletében magát. A hamis világ-megváltó szerep valóságos megszállottjaként, fanatikus hévvel támad a rossz jelenlétét megtestesítő Ninivére, s ha a prófécia sikerét-eredményességét illetően nem is lehet oka túlfűtött optimizmusra, a rossz gyökerestől történő kiirtását illetően teljességgel feledni látszik az imént még a küldetés elől menekülő Jónás tehát átesik a ló túlsó oldalára: saját szerepének tulajdonít túlzott fontosságot, de „le kell esnie a lóról”, hogy újabb csatározás és szenvedés árán eszmélhesen tényleges helyére és szerepére az örök Rendben. A túlfűtött prófétai lendületet lehűtő, kijózanító kioktatás — Jónás megleckéztetése és szégyenvallása a pusztában — a maga megközelíthetetlenül fenséges mivoltában mutatja meg Istent, s Jónás tulajdonképeni szerepét is az Úr terveiben. Isten úgy jelenik meg, mint abszolút szuverén Úr, a történelem Ura; közte és az ember között áthághatatlan távolság, szakadék van, amit az ember önerejéből semmiképp nem hidalhat át. Az ember nem befolyásolhatja Istent, és most már az is világos, hogy: nemcsak a böjt és jámborság pelyva az Úr szemében, de maga a küldetést vállaló próféta sem lépheti túl meghatározott hatáskörét: „Te csak prédikálj, Jónás, én cselekszem.” Ő is „csak” eszköze az Úrnak éppúgy, mint az Úr terveit munkáló idő, a századok, vagy akár — az Úr terveibe beépülve — a rossz maga is.

Jónás tehát — maga módján — segíti az Úr terveinek megvalósulását, amikor beleépül az örök Rendbe: „...egyik-másik / szívben még Jónás szava kicsirázik, / mint a jó mag, ha termőföldre hullott, / s pislog mint a tűz, mely titkon kigyulladt”. Azt azonban tudomásul kell vennie, hogy a döntés és cselekvés joga kizárólag Istené: „A szó tiéd, a fegyver az enyém.”

Egy pillanatra azt hihetnénk, hogy a lemondás, a „minden-mindegy” filozófiáját sugallja mindez. Csak hogy a prófétai küldetésben túlságosan elvakult Jónás épp akkor oktatódik ki minderről, midőn már valóságos megszállottként, fanatikus hévvel támad a világban levő rosszra, s irgalmatlanul fölégetné Ninivét, feledvén, hogy: ez már nem tartozik rá. Feledvén — amit pedig tudnia kellett volna —, hogy Isten e téren is elérhetetlen messzeségben, mérhetetlen „magasságban” van az embertől — most épp jóságával és irgalmával —, mert nem akarja a pusztulást”. És ez „a magasságos szózat” Babits keresztény humanizmusának legszebb kifejeződése: Ninive, a város, Európa, bármily bűnös, — és Jónás szerint fölégetendő —, mégsem pusztítandó el, Isten ebben is „nagyobb”, miní az ember, szánja Ninivét, „mely lépcsőt emel a jövőnek, és megkegyelmez neki...”.

Míg az első világháború idején Babits erkölcsi problematikájában Isten és a rossz jelenléte a világban nem fért meg, illetve össze nem egyeztethető ellentmondást jelentett, addig itt ez a kérdés már megoldódott Babits számára; az ellentmondás elsimult, az összeférhetetlenség egyszerű ellentété szelődött. Isten „megengedi” a rosszat, a rossz jelenlétét, de „hatalmában van”, s az nem gátolhatja meg terveinek végkifejletében. „A jó eszköze a rossz is.” S „Ninive nem / születni fognak újabb Ninivék / és jönnek új Jóná-

* Babits Mihály (1883–1941) születésének századik évfordulójára.

** Sötér István megállapítása.

*** „Hiszen tudhattam! Kellott volna tudni! / Azért vágytam hajón Tarsisba futni... / Mert te vagy, aki fordít rosszat jóra. / Minden gonosznak elváltatója”.

(születni fognak újabb Ninivék) és jönnek új Jónások...". de mindezek az Úr terveinek megvalósulását hivatottak szolgálni.

Mégis, hol van az ember helye ebben a világszemléletben? Tulajdonképpen erre a kérdésre válaszol az elbeszélő költeményt bezáró Jónás imájával Babits: tele voltam azzal, hogy mekkora alkotó, próféta vagyok, s lám, most mindezt „viszi a víz”, de azért mégis szólnom, mondanom kell, „mint Ő súgja... s

mint rossz gégeből telik / és ne fáradjak bele este-
lig / vagy míg az égi és ninivei hatalmak / engedik,
hogy beszéljek s meg ne haljak”.

Az ember — a költő és próféta — nem tehet mást, vallja küldetésének heroikus vállalásával Babits, mint végzi a maga szolgálatát; az írástudó, a pompéji katoná, akinek önmentő árulása volna a legszörnyűbb árulás. A többi az Úr kezében van.

KOVÁCS ISTVÁN

Gondolatok a darwini évfordulók kapcsán...

Alig két éve emlékezett meg a tudományos világ és a haladó gondolkodású emberiség Darwin halálának századik évfordulójáról. Több tanulmány méltatta munkásságát hazai és külföldi lapokban egyaránt.

Ez év februárjában 125 éve látott napvilágot Darwin korszakos jelentőségű munkája: „A fajok eredete a természetes kiválogatódás útján, avagy a létért való küzdelemben előnyhöz jutott fajok fennmaradása”, amit Mikes Lajos, Darwin első magyar nyelvű fordítója, 1912-ben tett közzé. 1984 novemberében pedig Darwin születésének volt 175. évfordulója.

Darwin legfőbb tudósi értéke rendkívüli megfigyelő-összegző képessége volt. Viszont azt is tudni kell, hogy ahhoz, hogy addig eljusson, hogy forradalmasítsa a biológiát, nagy segítséget nyújtott szabadszelleme iskolája is, ahol felkészítették a természet önálló kutatására. 1827-ben a Cambridge-i egyetem teológiai karára kerül. Az ottani unitárius szellemű oktatás megnyugtatta a sok irányú érdeklődést tanúsító fiatal afelől, hogy a reá váró vidéki lelkészi szolgálat összeegyeztethető természetbarát beállítottságával és tudományos érdeklődésével. Ebben az iskolában két tudós tanára megtanította a földtani megfigyelésekre, a gyűjtésre és a térképezésre alapjaira. Így iskolázott természetbúvárként indulhatott ötéves világkörüli felfedező útjára.

Érdemi munkássága akkor kezdődött, amikor öt-éves földkörüli útjáról hazatérve rendezni kezdte összegyűjtött anyagát. Származástani elméletének felépítésekor abból a megfigyelésből indul ki, hogy bizonyos változékonyság van az élőlények populációin belül.

A legerősebb, a környezetükhöz legjobban alkalmazkodó egyedek erősebben szaporodnak, mint a többiek, amelyek kevésbé előnyös tulajdonságaik következtében lassanként kipusztulnak. Darwin eredeti gondolata tehát nem az átalakulás, amelyet jóval korábban már mások is állítottak, hanem a természetes kiválogatódás. Mellette szólnak az őslénytanból, az embriológiából, az összehasonlító anatómiából vett érvek.

Újabban pedig eredeti, bizonyító anyagot szolgáltatott a biokémia is. Darwin érdeme az volt, hogy csodálatos intuícióval észrevette az élővilág egészének az evolúció által való létrejöttét. Árnyaltan gondolkodott és tisztán látott. A fejlődés mechanizmusát nem vezette vissza kizárólag azoknak a változatoknak a természetes kiválogatódására, amelyeknek az eredetét nem ismerte. A fejlődés tehát nemhogy kizárná, hanem éppenséggel feltételezi a Teremtőt. Teremteni annyi, mint a léttel együtt megadni a létet megillető dinamizmust és a belőle fakadó viselkedési formákat. A társas viselkedés darwini értelmezésével foglalkozik Puskás Attila a Korunk c. kolozsvári folyóirat 1983. évi 5. számában. A szerző kifejti, hogy a genetika eredményeivel gazdagított evolúciós elmélet a szociobiológia újabb tartóoszlopának bizonyul. A darwini evolúcióelmélet egyértelmű alkalmazása történik itt a biológia egy, már évtizedek óta meglevő ágában. „Az ember magatartásának legmélyebb rétegei a biológiai evolúció során alakultak ki, és ma is befolyásolják, de erre az ősi biológiai magatartásra ráépül a kulturális evolúció szuperkulturája.”

Amint láttuk, Darwin szemlélete mélyreható változást hozott nemcsak a múlt századbeli gondolkodásban, hanem megalapozta a modern természettudományos gondolkodásunkat is. Am, ha tudományos alaposággal szemügyre vesszük az evolúciós elméletet, akkor ráérezhetünk egy teremtő, végtelen erőforrásra, amiből minden ered és táplálkozik. A por, a virág, az erdő, a sivatag vadjai, az öntudatos ember mind az őserő gyermekei.

Az emberben azonban sokkal több van, mert szellemünk, lelkünk többet hord Isten képességéből minden más élőlényénél. A hívő ember bárhol felismeri a Teremtő hatalmas erejét és szeretetét. Elsősorban önmagunkban, a teremtett világ harmóniájában és törvényszerűségeiben és Isten legesodálatosabb művében, az embertársainkban. Ha létezik is spontán mutáció, a véletlen játéka és szeszélyének nem szolgáltatjuk ki a Teremtő nagyszerű munkáját, mert Ő az örökkévaló, a legfőbb valóság.

A mai ember Istent elsősorban nem a kinyilatkoztatásból, nem a hagyományokból, nem a történelemből, hanem az élet és a világ nyitott könyvéből ismeri meg.

Nemcsak a régi kinyilatkoztatások a fontosak, hanem az, hogy az emberek minél jobban megismerjék Istent. Ebben a megismerési, ráérzési folyamatban segít bennünket a tudomány, amely feltárja előttünk a világ törvényszerűségeit és rendezett voltát, amelyben Isten teremtő és rendező hatalmát, illetve gondoskodó szeretetét kell éreznünk.

Darwint már halála után három évvel Angliában is elismerték. A British Múzeum leleplezte szobrát és a canterburyi érsek méltatta munkásságát.

A Keresztény Magvető több száma is foglalkozik Darwin és az unitarizmus kapcsolatával (pl. 1984. Péterfi Dénes: Célirányos darwinizmus és az egyházak).

A mai gondolkodó ember világosan látja, hogy a tudomány már nem mindenható. Úgy tűnik, önámítás volt azt hinni, hogy a tudomány az egyetlen útja a természet és a világegyetem megértésének. A civilizáció megismerésre törekszik és ebben a törekvésben a tudományos útkeresés az emberi lét és célok transzcendens értékeinek szélesebb kereteiben helyezkedik el. A mai embernek súlyos problémákat okoz, hogy lemond erről a teljesebb világszemléletről.

Bízunk benne, hogy az emberiség ráeszmél, miszerint új szemléletre van szükség. Csakis egy komplex látásmódú, kulturált világ mentheti meg az emberiséget.

Felhős Szaboles

„DAVID FERENC „RÖVID ÚTMUTATÁS”

című 1567-ben Gyulafehérvárott nyomtatott műve megjelent. Németh S. Katalin rendezte sajtó alá, ma is olvasható magyar nyelven. Ára 80.— Ft. Kapható a lelkesíti hivatalokban. Vidékiek szerkesztőségünk útján rendelhetik meg levelezőlapon.

John Pagetből Paget János

A Pagetek családfája szerteágazó. Normann eredetük kezdetben rangot adott nekik, de irigységet is kelthetett az angolszászok között. Az egyik ág III. Edward királlyal, a százéves háború elindítójával büszkélkedhetett, de akadtak magas rangú állami hivatalnokok és katonák a többi ősök között is. John Paget családja a Leicestershire-i ágból származott. Unitárius vallásuk egészen a múlt század elejéig hátrányt jelentett, de kiemelkedő értelmiségiek, földbirtokosok vagy gazdag kereskedők lévén, Leicestershire jőnevű családjának számítottak.



Paget János (Gresham archívum)

Paget szülővárosa még a híres Dictionary of National Biography-ban is tévesen szerepel. Innen került át, más pontatlansággal együtt az angol és magyar szerzők tanulmányaiba. David L. Wykes Leicester-i egyetemi tanár nemrég derítette ki, hogy Loughborough-ban és nem Thorpe Satchville-ben született 1808. április 18-án. Így eshetett meg, hogy a magyarok adta emléktábla nem az igazi szülőházra került 1969-ben.

Mindvégig kitűnő tanulóként a yorki unitárius Manchester College-ban végzett. Egyik tanárával, John Kenrich professzorral Bölöni Farkas Sándor, az erdélyi unitárius is találkozott 1831-ben. Paget majd Kenricknek ír 1857-ben az erdélyi unitárius iskolák nehéz helyzetéről, s az eredmény — gyűjtésből származó pénzküldemény és ösztöndíjak sora — nem marad el. Tanulótársai közt volt R. B. Aspland lelkész: ő veszi fel a kapcsolatot az erdélyi unitáriusokkal (1821). Farkas Sándor majd vele is találkozik — s. J. R. Beard, akinek egy tanulmánykötete számára Paget fordítja le

Kovács János lelkész írását az erdélyi unitáriusok helyzetéről (1846).

Egy évet medikusként Dublinban töltött, majd Edinburgh-ban szerzett orvosi diplomát, akárcsak nagyapja és nagybátyja. Az volt a szándéka, hogy Leicesterben telepszik le, nem Thorpe Satchville-ben, ahová időközben a család költözött, de előbb külföldi tanulmányútra készült. Párizsban anatómiát és élettant hallgatott: jóval később W. B. Carpenter barátjával élettani kézikönyvet ír majd. Nemzetközi orvosi pályázatot is nyert a bőrbetegségekről írt dolgozatával, amely eddig — tévesen — a koleráról szóló értekezés-ként szerepelt a róla szóló írásokban. Apja halálával Paget a Loughborough-i jószágot és 9000 fontot örökölt, ami akkor komoly összegnek számított. Folytatta tehát a tanulmányutát, s Párizs után Bécsben kívánt továbbtanulni. Majd Belgium, Németország következett.

Sorsfordító találkozás

1835 februárjában Rómában találjuk. Vele van öccse, Arthur, s két barátja, G. Hering festő és W. Sandford újságíró. Egy fogadáson sorsdöntő találkozása következik Bánffy Lászlóné Wesselényi Polixénával. Paget szakmai tervei abba maradnak, de a grand-tour folytatódik — a jövődöbéli feleséggel. Polixéna szép, elegáns, művelt, maga mögött egy szétesőben levő házasság romjaival. Paget is rendkívüli jó megjelenésű, nagy sportember, mindketten kitűnő lovasok, s bár a magyar „Guinevere” hét évvel idősebb, mint az angol „Lancelot”, a különbséget később sem lehetett észrevenni.

Rómában Polixénát a pápa is fogadta, de ő kálvinista lévén, nem csókolta kezét, nemhogy lábat, ahogy ez szokás volt akkoriban. Mezzofanti bíborossal is találkoztak, s Polixéna Wesselényi Miklós Balítelkekről című könyvét nyújtotta át a magyarul is tudó bíborosnak (vajon megvan-e még a Vatikáni Könyvtárban?). Azután le Nápolyig, Salernóig, majd vissza északra, Firenzéig, ahonnan Polixéna, Arthur Pagettel Svájc felé veszi útját, onnan Franciaországba és Angliába is eljut, mielőtt hazatérne. Később az olaszországi és svájci utat meg is írja (1842), kora legtehetségesebb írónőjeként.

És Lancelot hová tűnt? Két angol barátjával együtt „tanulmányútra” indult Firenzéből Magyarországra és Erdélybe — ez persze nem szerepelt úttervében —, zsebében Polixéna Wesselényihez szóló ajánlólevelével, hogy az életveszélyt jelentő perbe fogott ellenzéki vezérnek segítségére legyen, esetleg még külföldre távozásában is, amit egyébként, már korábban, Széchenyi szintén ajánlott neki. Széchenyi is megmozgat mindenkint az amnesztia érdekében: mindhiába. Wesselényi

marad, elutazni sem hajlandó, bár tehetné, s végül elítélik. Paget próbatételé, amit Polixénának a kérésére vállalt, eredménytelen, segítségére nincs szükség, amivel pedig Polixéna korábbi ideálját, Wesselényit igyekezett megmenteni.

Magyarul először

A két részletben Magyarországon és erdélyben töltött közel másfél éves út azonban más, maradandó eredményre vezetett: Paget megírta a rólunk szóló legszebb és legalaposabb, Hering művészi rajzaival illusztrált, forrásértékűnek számító könyvet, Hungary and Transylvania címen, Széchenyi képmásával az első oldalon, ami angolul négyszer (1839, 1849, 1850, 1855), németül kétszer (1842, 1845), Amerikában szintén kétszer jelent meg, először 1850-ben, legutóbb 1971-ben. Magyarul eddig csak rövid részletei láttak napvilágot (a Helikon Könyvkiadó 1985-re tervezi egy válogatás megjelentetését e sorok írójának gondozásában).

Paget a korszak divatos műfajának számító útleírását Párizsban kezdte írni, s Londonban fejezte be. 1937-ben Rómában feleségül vette az időközben szabaddá vált Polixénát, de vele csak 1839 decemberének derekán költözött Erdélybe. Megbízottja korábban több helyen is ajánlott birtokot megvételre, végül Aranyosgyéresen kötött ki, Kolozsvár közelében, ahol angol stílusú kastélyt építtetett. Kolozsváron is vett egy házat, később még két kisebb birtokot szerzett Egerbegyen és Csányban. Az orvostól gazda lett.

Könyve külföldön sikerebb és ismertebb volt, mint nálunk, az egykorú bírálatok elismerőek, s ha valamit kifogásoltak, az Polixéna hatása lehetett: Paget valósággal magyar patriótaként, de angol szemmel nézte tárgyát, a soknemzetiségű országot, melynek etnikai összetételét hiteles térképpel mutatta be. A magyarság vezetőszerepét, a magyar nyelv elsajátításának kötelező szükségességét természetesen tartotta, maga is többnemzetiségű és nyelvű országból származván. Nemegyszer kritikus szemmel mutatta be a magyar visszasságoakat, a mánások és nemesek nem egy helyt tapasztalt korlátoltságát és gögjét, de meglátta a veszélyben nyújtott segítő kezüket is a kolera sújtotta helyeken.

A pusztá romantikája őt is megfogta, akárcsak Heringet, akit egyik legszebb rajzára ihletett, de az ország más vadregényes vidékein a bányák is érdekelték, a széles Dunán tovasikló gőzhajók láttán az áruszállítás is eszébe jutott. A parasztság helyzetét nem csak Cenkén szemlélte meg, ahol mintaszerrűnek találta, de máshol észlelt elmaradottságukat is szóvátette. A „Buda-Pest” fejezet (már így írta a város nevét), a Duna-parti paloták-

kal, a pesti sivatagi porral, s a Gellérthegyéről eléje táruló kilátással együtt egyik legszebb helye a könyvnek, akárcsak a turisztikára ébredező Balaton korai bemutatása (nem véletlen, hogy a füredi Annabálok árkádjának emléktáblái közt a Paget is ott van).

Birtokai fokozatosan mintagazdaságokká váltak, az új növény- és tenyészállatfajták behozatalának előnyeit nemcsak a közelben élők láthatták. Róka hiányában dāmva-dat is lehetett üzni lovon, s a lóversenyek szervezése szintén a lónemesítést segítette elő. Írtak is az elsőről a Honderűben, s kissé gúnyosan a Pesti Divatlapban. De a Honderű egy angol nyelvű Reading Clubról is beszámolt, amiből jóval később Conversation Club lett, szintén Paget kezdeményezésére, s kétezerkötetes könyvajándékával. Széchenyinek, akivel közeli barátságba került, úgy tűnhetett, hogy Paget, Wesselényi korábbi példáját követve, azt a kezdeti reformpolitikát valósítja meg a gyakorlatban — politikai vezérszerep nélkül —, amit a régi barát abbahagyni kényszerült.

Közben a Paget család társadalmilag is elismert lett Erdélyben és Magyarországon egyaránt. Paget az országgyűléstől magyar állampolgárságot nyert 1847-ben. Egy év múlva hadsegédként Bem mellett találjuk az első sikertelen nagyszabéri

ütközetben, később többekkel a felégetett Nagyenyed szétszóródott lakosságát segített biztonságos helyre vezetni. A cári sereg második betörése után Polixéna, Oliver fiával, Angliába távozott. Paget az összeomlásig Kolozsváron maradt, azután maga is a család után ment. Ő az egyetlen, aki Kolozsváron nem tűzte ki házára az osztrák zászlót, s a Kossuth-kalapot akkor is hordta, amikor az már veszélyes kiállást jelentett. (Naplója, melyet a Széchenyi Könyvtár őriz, élénk megörökítése a „világcsoda” utolsó hónapjainak.)

Egyedül, örökös nélkül

Angliában Pulszky Ferencsel tartotta a kapcsolatot, egy kellemetlen perében támogatta is, de Kossuth szereplését, főleg a Marseille-belit, nyíltan rosszalta. Igaz, az angliai unitáriusok rokonszenveztek Kossuthnal, de Pagetról ez — ellentétben az eddigi véleményekkel — nem mondható. Sandford barátja, akit rendszeresen éppen ő tájékoztatott a szabadságharc eseményeiről, s aki az értesüléseket közzé is tette, akin keresztül Paget levele az angol közvetítést illetően egészen Palmerstonig, a külügyminiszterig jutott, az ellenkezőjét bizonyítja. Más, későbbi forrás ugyanezt erősíti meg.

Londonban Paget belekapott Bem hadjáratának a megírásába, majd Czetz János tábornok hasonló tár-

gyú könyvéről írt ismertetést: mindkettő máig kiadatlan. Később Drezdába költözött a család (1852), ahol a szász rendőrség, bizonyára osztrák sugalmazásra, bevonta Paget útlevelét, hogy az angol követ és egy amerikai diplomata közbenjárása után, egy nap múlva, bocsánatkérés kíséretében visszaadja. Ezután Nizzában telepednek le, ahol a volt orvos-gazdából kiváló természettudós lesz: a puhatestűek tudományos rendszerezésébe vág bele. (Feljegyzéseit a Széchenyi Könyvtár őrzi.)

1855-ben a brit kormány közbenjárására kapott engedéllyel visszatérnek Erdélybe. A kastély kifosztva, a könyvek és iratok a tó vizébe hanyva, a mintabirtok elhanyagolt állapotban: kezdhettek mindent előlről, de — együtt — volt hozzá erejük. Az igazi csapás még ezután következett: a kiskorában elvesztett első fiú után huszonhárom évesen meghalt a második is, Garibaldi egykori vitéz katonája: mindkettőt Kriza János keresztelte, s ő is temette el. 1878-ban követte őket Polixéna, s Paget egyedül maradt, örökös nélkül (a leszármazottakból máig is akad távoli rokon, nálunk és Erdélyben is). S 1892. április 10-én, nyolcvannégy éves korában meghalt Paget János is: a házsongárdi sirbonton megfordíthatták a kettős családi címet.

DR. MALLER SÁNDOR

Levél külföldről

Az IARF 1981. évi konferenciáján részt vettem. Meghívás folytán egyik délután Hilversumba utaztunk autóbusszal, és az ottani templomhoz megérkezvén, virágsorsolás útján osztották el a vendégeket a vendéglátó gyülekezeti tagok között. Ez úgy történt, hogy a templom bejáratát előterében volt egy váza, tele különféle virágokkal. Ahogyan egyenként befelé mentünk, megkértek, hogy válasszunk, és vegyünk ki egy virágot a vázából. Szépnek találtuk a gondolatot, hogy mindenki egy szál virággal lép be a templomba. Azután kiderült, hogy mindegyik virágnak a párja az ottani gyülekezeti tagok között már előre szét volt osztva. Ahhoz mentünk vendégségbe, akinél virágunk párját megtaláltuk. Így kerültünk férjemen együtt az Andriessen házaspár szép otthonába. Akkor kezdődött a barátság és a levelezés. Legutóbb az alábbi levelet kaptuk:

„Kedves Barátaink!

Köszönjük kedves karácsonyi és újévi üdvözlőket, ami szabadságunk ideje alatt érkezett meg, amikor nem voltunk itthon. Nagyon megörültünk annak, hogy az 1981 nyarán tett rövid látogatásuk után még emlékeznek mireánk. Csodálatos élmény volt. Megérkezik egy zunk minden tagjának kiosztottak autóbussz csupa idegenekkel. Egyhá-néhány utast, hogy lássuk őket vendégül otthonainkban, és a délután

elteltével menjünk vissza mindannyian ismét a templomba. S ekkor valamiféle csoda történt. Idegenek helyett barátokat fogadtunk, s ezt nemcsak mi éreztük így, hanem a gyülekezeti tagok is. Noha különböző társadalmi háttérű országokból valók voltunk, érzelmileg összeforrottaknak éreztük magunkat közös

érdekeink révén. Ez az előzménye annak, hogy oly nagyra becsüljük jókívánságaikat. Feleségemmel együtt reméljük, hogy ismét találkozhatunk, talán nem is olyan sokára!

Szívélyes és őszinte üdvözléssel:

B. L. Andriessen

Vadady Vera

A felszabadítás teológiája

Katolikus hangok

A dél-amerikai majdnem teljesen katolikus államokban főként a lelkeskedő papság új hangsúlyt ad a gyülekezeti munkának, melynek lényege az, hogy segíteni kell az elnyomottakat és a szegényeket.

A mozgalmat a korábban jobboldali beállítottságú jezsuita rend is támogatja. A rend új főnöke és legfőbb előjárója, a holland Hans Peter Kolvenbach, aki csak a pápának tartozik felelősséggel, így nyilatkozott az amerikai New York Times okt. 28-i számában:

A felszabadítás teológiát „lehetőségesnek és szükségesnek” kell elismerni — hangoztatta többek között Jézus Társasága támogatásáról biztosította azokat a latin-amerikai papokat és szerzeteseket akik a társadalmi igazságosságért küzdenek.

P. Kolvenbach kijelentette: „némi-csalódott” a legutóbbi vatikáni dokumentum negatív szemlélete miatt, amelyben különösen a marx-

ista társadalomelemzés felhasználását bírálta a felszabadítás teológia képviselőinél. Utalt arra, hogy a felszabadítás teológiának sokféle irányzata van. Szerinte bizonyos helyzetekben a „marxista terminológia alkalmazása abszolút szükséges” lehet ahhoz, hogy a társadalmi és gazdasági viszonyokat fel lehessen tárni. Az interjúban elismeréssel szólt a generális a Latin-Amerikában dolgozó jezsuitákról.

Agostino Casaroli bíboros államtitkár október 16-án Argentínából visszatérve arról beszélt, hogy rövidesen elkészül és kiadásra kerül egy dokumentum, amely a felszabadulás teológiájának a pozitív oldalait fogja méltatni. A bíboros újságírók előtt kifejtette, hogy a felszabadulás teológiájának a pozitív oldalai „nem kevésbé fontosak, mint a — mondjuk így — negatív részei, mivel valóban létezik a társadalmi és gazdasági felszabadulásra vonatkozó igény”.

(Katolikus Szó)

Két tizenhatodik századi unitárius könyv margójára

Faksimile kiadásban jelent meg az Akadémiai Kiadónál még 1983-ban a „*Defensio Francisci Davidis and de dualitate tractatus Francisci Davidis*” című kötet, melyet 1582-ben Krakkóban adtak ki Dávid Ferenc védelmére magyar és külföldi elbarátai azzal a nem titkolt szándékkal, hogy az antitrinitárius eszme vértanúja ellen emelt vádak alaptalanságát bizonyítsák. A kötet szerkesztője Paleologus Jakab volt, aki az 1570-es években többször is megfordult Kolozsvárott és jelentős szerepet játszott az erdélyi antitrinitáriusok életében. Paleologus — nem sokkal a könyv megjelenése után a római inkvizíció áldozata lett. Dávid Ferenc a magyar történelem egyik legmerészebb újtója volt, aki végigjárta a reformáció százada csaknem minden vallásos irányzatának egymást kiegészítő rendjét. Azokkal a hitpontokkal, amelyeket hirdetett, lehet vitatkozni, de igazságkereső szomjúságát, meggyőződéséből eredő bátorságát viszont nem lehet kétségbe vonni. Része volt abban, hogy 1567-ben elsőként Európában az erdélyi országgyűlés mondta ki hivatalosan a vallásszabadságot.

Dávid Ferenc egy konstrukciós per áldozata lett. Az idők változtak, de Dávid hűségesen kitartott korábbi nézetei mellett, amit az 1574-ben elhunyt Sommer János és az időközben Morvaországba menekült Jacobus Paleologus is vallott: hiábavalóak a Jézushoz intézett fohászok és imádságok. A kritikus év az 1578-as esztendő volt. Blandrata György, aki az unitárius hit első terjesztője volt Erdélyben, feltette az unitárius vallás legalitását. Ezért a kor leghíresebb, de mérsékelt irányt valló hitvitázóját, Socinus Faustust hívta meg Bázélból Kolozsvárra, hogy segítsen meggyőzni Dávid Ferencet. Socinus 1578 őszén érkezett és Dávid Ferenc házában lakott. Ugyanezen az őszön egy másik vendég is érkezett Dávid házába: Matthias Vehe-Glirius, akinek három munkáját „Istenismeret és más írások” címen nemrég adta ki a Helikon Kiadó a Prométheusz könyvek sorozatában. Glirius előbb érkezett mint Socinus. Hamar megismerték egymást — és vitáztak. Glirius poggyászában ott volt már élete főműve, az Istenismeret (Mattanjah), amelyet kölni barátai segítségével titkos nyomdában Nathaniel Elianus álnéven jelentetett meg. Ez a könyv az erdélyi szombatosság eszmei gyökere.

Amikor Glirius Kolozsvárra érkezett, egy beszédet olvasott fel a kolozsvári unitárius iskola hallgatói előtt — „Rövid beszéd az újhitűek predestináció-tana ellen” a címe. Ebben középkori zsidó forrásokra alapozva cáfolta az eleve elrendelés tanát. Működésének nem sok sikere volt Kolozsváron. A kolozsvári városi tanács hamar eltanácsolta a „zsi-

dó doktort”, aki viszont hátrahagyta jó néhány példányban az Istenismeret című munkáját. Socinus ezt követően sem járt sikerrel a Dávid elleni vitában. Socinus 15 tételben összegezte Dávid állítólagos nézeteit, melyekkel szembeállította a hatalomhoz lojális, mérsékelt antitrinitáriánizmust. Socinus Glirius mérész teteleit kérte számon Dávid Ferencen, és ezeket a tetteket „elrettető eretnokségként” maguk a hivatalos szervek terjesztették. Ez csupán a nagy tekintélyű püspök elleni per előkészítése volt, melyben a „zsidózás” koholt vádjával ítélték el Dávidot, pedig nézetei mind Glirius szélsőséges nézeteitől, mind pedig Socinus mérsékelt felfogásától különbözött. A börtön nehéz terhét rövid ideig bírta. 1579. november 9-én a dévai várbörtönben meghalt.

De térjünk vissza a két könyvhöz. Dávid Ferenc halálának 400. évfordulóján, 1979-ben a Magyar Tudományos Akadémia Reneszansz-kutató Csoportja Siklóson nemzetközi tudományos ülésszakot rendezett, melyen a XVI. századi egyház- és filozófiatörténet legjelentősebb kutatói voltak együtt. A külföldi tudósok egy csoportja itt határozta el azt, hogy Dávid Ferencnek és harcostársainak nehezen hozzáférhető szellemi örökségét nemzetközi tudományos összefogás keretében tessék közzé a tudományos kutatás számára. A soklói konferencia után Hollandiában szervezte meg Jan van Goudaever professzor a „Bibliotheca Unitariorum” elnevezésű alapítványt, mely vállalta a budapesti Akadémia Kiadónál megjelenő új könyvsorozat kiadását. A vállalkozás tudományos irányítására a MTA Reneszansz-kutató Csoportját kérték fel. Ennek a tanácsnak Klanczai Tibor akadémikus az elnöke, míg a könyvsorozatot Dán Róbert egyetemi tanár szerkeszti.

A sorozat e kötete Dávid Ferenc nevezetes perének állít emléket. Ebben a kötetben felvonulnak az egykori események résztvevői. Olvashatjuk a lengyel antitrinitáriusok állásfoglalását is a kötetben, hiteles krónikáját, egy szemtanú elmondásában ismerjük meg. Olvashatjuk benne a lengyel antitrinitáriusok állásfoglalását is a kötetben, de talán a legérdekesebb az, ahogyan Dávid Ferenc elmondta a maga érveit, a maga álláspontját.

A könyv, melynek kiadási helye is sokáig vitatott volt, összesen 6 példányban maradt ránk. A kutatás megkönnyítésére így feltétlenül szükséges volt egy faksimile kiadás, melyet Goudaever professzornak a sorozatot méltató előszava vezet be, majd Balázs Mihálynak, a Dávid-kutatás jelen képviselőjének egy angol nyelvű tanulmánya, melyben mérleget készít a tragikus sorsú reformátor utolsó éveiről, életének befejező szakaszáról és az azt köve-

lő évekről. Zorányi Jenő méltán összegzi így a könyv egyháztörténeti jelentőségét: „Dávid szelleme ezekből is láthatóan, ha hallgatásra kényszerítve is, minden megfélemlítés és tilalmazás ellenére fennmaradt az antitrinitáriusok között... E könyv megjelenése fényes bizonyítékot tesz arról, hogy nemcsak olyanok találkoztak Erdélyben, akik még bukása után is tántoríthatatlan hívei maradtak Dávidnak... és nemcsak olyanok, akik hön óhajtották emlékének a tudomány terén és az utókor előtt a Socinus és Blandrata hamis vádjaitól való tisztázását, hanem olyanok is, akik ebből a célból nemcsak anyagi áldozatot hoztak, hanem attól sem riadtak vissza, hogy netán bekövetkezendő törvényes eljárásoknak tegyék ki magukat”.

A Helikon Kiadó Glirius kötete — „Istenismeret és más írások” — tudománytörténeti szenzáció. Sokáig úgy tudtuk, hogy Glirius fő műve, az Istenismeret elveszett, nem maradt ránk egyetlen példány sem. Végül, még egy évtizede sincs, hogy Glirius műve, négyszáz éves lappangás után előkerült az Utrechti Egyetemi Könyvtár polcairól Dán Róbert gondos kutatása nyomán. A kötetben közreadott másik két, rövidebb munkával együtt ez a könyv most jelenik meg először élő európai nyelven. És nem véletlen, hogy magyarul. Az elsőként közreadott „Vádelhárító irat” főszereplői — Johannes Sylvanus és Adam Neuser erdélyi könyvek hatására lettek antitrinitárius szabadgondolkodók, sőt indirekt az iratból az is kitűnik, hogy Glirius is ezek a könyvek indították el útján. A „Rövid beszéd a predestinációról”, melyről már említést tettünk, a kolozsvári unitárius kollégiumban hangzott el. Az 1578-ban írt Istenismeret tanításai pedig, Glirius távozása után rohamosan terjedtek a székely nemesek és parasztok között, kiindulópontjául szolgálva az erdélyi szombatosság-nak. A könyv birtokában módunk nyílik arra, hogy a Varjas Béla professzor által kiadott szombatos kéziratok szellemi gyökereire rátaláljunk.

Mindkét könyv fehér foltokat tár fel, tesz ismertté és egyháztörténetünk elfelejtett epizódjainak felfedezéséhez ad segítséget.

Dr. Szigeti Jenő

CSORBA GÉZA

volt az alkotója annak a Körösi Csoma Sándor szobornak, melyet a tókiói Nemzeti Múzeumban őriznek. A szobor képét lapunk előző számában közöltük.

Ferencz József: Unitárius káté. 18. átdolgozott kiadás. Az Unitárius Egyház kiadása, Kolozsvár-Napoca, 1983. 44 l.

Az unitárius káteleirodalom marandó értékű alkotása Ferencz József műve, amely először 1864-ben jelent meg mint „konfirmációra előkészítő kézikönyv”. A szerző életében a könyv 11 kiadást ért meg: 1864, 1869, 1875, 1896, 1899, 1902, 1908, 1912, 1921 és 1927-ben; ezek közül a harmadik átdolgozott kiadás, mely 27 lényeges változtatást tartalmaz. Ferencz József halála után a káténak 7 kiadása volt: 1934, 1943, 1947, 1954, 1973, 1979 és 1983-ban. Az 1947. évi kiadás lényeges átdolgozást mutat az 1943. évihez képest. 1972-ben az Egyházi Képviselő Tanács megbízásából Lőrinczi László és dr. Erdő János a káté szövegén alapvető átdolgozást végeztek, hitelveink fokozottabb érvényesítését tartva szem előtt. Ez az átdolgozott szövegű káté 1973-ban jelent meg; a mostani ennek változatlan utánnyomása, mely 135 kérdésben és feleletben foglalja össze a konfirmáció ismeretanyagát.

Említésre méltó, hogy a káté 1892-ben német nyelven is megjelent, Grätz Mór kolozsvári evangélikus lelkész fordításában.

A káté technikai kivitelezése és szép formája a kolozsvári nyomdai vállalat munkáját dicséri.

Rezi Elek

Érdekes könyv jelent meg 1981-ben: Knowledge and the Sacred (A tudás és az, ami szentséges [megszentelt]). Írta: Seyyed Hossein Nasr, Edinburgh University Press, 1981; pp. IX, 341.

Bevezetés után a szerző részleteket közöl a világ minden nagy vallásának szent és szellemi tanításából, hivatkozik a reneszánszra, valamint Avicenna és Averroes hatására az európai gondolkodásban. Azt írja, hogy az Izlám a Tauhid (egység) tanítását nemcsak a saját üzenete lényegének tekinti, hanem valamennyi vallás szívének (magjának). Ezen túlmenően bárhol található az egység tanítása, az Izlám azt isteni eredetűnek tekinti. Tehát a muzlimok nem a vallás és a pogányság között tettek különbséget, hanem azok között, akik elfogadták az egységet és azok között, akik tagadták vagy figyelmen kívül hagyták. „Számukra az antik bölcsek, mint Pitagorasz és Plató, unitáriusok” (Muhahhidun) voltak, akik minden vallás szívében levő igazságot fejezték ki. Ezért ők az Izlám univerzumhoz tartoztak és nem vették őket azzal szemben idegeneknek.”

Közlő: **REICHERT László**



Vízolyi József, dunántúli hívünk alkotása.

Unitárius énekeskönyv. Tizenegyedik kiadás. Unitárius Egyház kiadása, Kolozsvár-Napoca, 1983. XII + 246 l.

Az Unitárius Egyház énekeskönyve tisztes múltat tekint vissza. A hagyomány szerint az első nyomtatott, Dávid Ferencnek tulajdonított énekeskönyv 1570 körül jelent meg. Az újabb irodalomtörténeti kutatások az első énekeskönyv megjelenését 1605–7-re teszik. Ennek a régi énekeskönyvnek öt kiadása ismeretes; ebből állított össze A. Székely Sándor 1837-ben egy új énekeskönyvet, mely hat kiadást ért meg. 1924-ben jelent meg sorrendben a harmadik énekeskönyvünk, mely jelenleg is használatban van. A tizenegy kiadás közül csak az 1934. évi, a harmadik érdemi megigazában a kiadás nevet, a többi jóformán csak utánnyomás.

Az 1924-ben kiadott, gyökeresen megújított formájú és tartalmú énekeskönyv szerkesztője Pálffy Márton volt, a kolozsvári Unitárius Főgimnázium tanára; munkatársai: Vári Albert, Régeni Áron, Pap Domokos és Sándor János. Az új énekeskönyv előrelépést jelentett egyházi énekkultúránkban, fejlesztette a gyülekezeti éneklést és mélyítette az istentisztelet áhítatát. „Lehet, sőt több mint bizonyos, hogy sokszor nem találtuk el mi sem a megfelelő hangfogást — írta Pálffy Márton —, de hogy az út, amelyre rá akarunk lépni helyes és erre az útra végre rá kell lépünk, mert különben éneklésünk sohasem lesz istentiszteletünknek eleven és építő része, azt mindannyian tudjuk.”

Az énekeskönyv dr. Kovács Lajos püspök ajánlásával és Pálffy Mártonnak az első kiadáshoz írt előszavával jelent meg, igényes formában.

Rezi Elek

Dr. Gálffy Zoltán az. Péterfy Boriska, életének 78. évében, 1984. nov. 17-én, rövid betegség után elhunyt. A katolikus édesanyját gyászolják unitárius fiát. **Gálffy Gábor** budapesti gondnokunk és családja gyászában őszinte szívvel osztozunk. Emlékét kegyelettel őrizzük!

Dr. Gaál István, a tiszántúli református egyházkerület újonnan megválasztott főgondnoka, 1984. dec. 19-én **Losonczy Pál**, az Einöki Tanács elnöke előtt esküt tett a Magyar Népköztársaság alkotmányára.

A X. Országos Békekonferencia előkészítésében és megrendezésében való kiváló munkájáért 1984. dec. 21-én a Hazafront székházában a magyar békemozgalmat kitüntető jelvényét nyújtotta át **Barabás Miklós**, az Országos Béketanács főtákará **Papp Jánosnak**, a Zsinati Iroda osztályvezetőjének.

A Magyar ENSZ Társaság nemrég tartott közgyűlést a Magyar Tudományos Akadémián. Ebben az évben ünneplik meg a népek, szerte a világon, az Egyesült Nemzetek Szövetségének négy évtizedes fennállását. Az előadások és a megbeszélések után a közgyűlés nyilatkozatot fogadott el, mely megállapítja: „Ma a béke és a nemzetközi együttműködés támogatása egyszersmind az ENSZ támogatását is jelenti.” **Dr. Ferencz József** püspököt ismét megválasztották az Intéző Bizottság tagjává.

Református könyvesbolt nyílt Debrecenben, mely elsősorban egyházi kiadványokat terjeszt. A bolt vezetője **Somogyi Katalin**. Örömmel üdvözljük ezt az új egyházi vállalkozást.

Felhősné Csizsár Sarolta, beregei szövőgyár gondnokunk hitvese doktori fokozatot nyert. **Bölcsészdoktorrá** való avatása 1985. febr. 16-án volt a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem aulájában. A tudományos fokozathoz szeretettel gratulálunk és Istentől áldott további sikeres munkát kívánunk!

Brassai Samu: „A fiatal kereskedő arany ABC-je.” A kereskedelmi tudomány vezérfontosságú nyújtja **Montag B. J.** német munkája után... című 1947-ben Kolozsvárt megjelent 144 oldalas, **Tilisch János**nál megjelent munkát az újpesti Antikvárium nemrégiben kiadott ajánló jegyzéke 800 Ft-os árban kínálja megvásárlásra. Ma, amikor a kereskedelem a mindennapi élethöz közelpontjában áll, érdemes felfigyelni arra, hogy e témával Brassai bácsi már 1847-ben foglalkozott, és hogy munkája a Kereskedői Könyvtár sorozatban jelent meg. A könyvet a katalógus megjelenése utáni napon már megvásárolta valaki.

Kallódó Fiatalok Missziója alakult a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa protestáns lelkész és önkéntes munkatársai vezetésével. Jelentős intézmény lesz a református egyház Bereckföldön épülő új otthona, a Megbékélés Háza, melyet a kallódó fiatalok gondozására hoznak létre. A Misszió megválasztott ügyvezető titkára **Szabó István** budapesti református lelkész.

Telefon-lelkigondozás: 187-187, szombatonként 16–22 óráig. A református egyház szeptember óta ezen a telefonszámon lelkigondozó szolgálatot tart fenn. hozzáértő, gyakorlott lelkipásztorok vezetésével. A szolgálat egyik vezetője szerint már eddig is sokan vették igénybe és nagy érdeklődés kíséri munkájukat.

Dr. Kovács Lajos püspök gyakorió s. lelkésznek a következőket nevezte ki az alábbi gyülekezetekbe: **Pálfi Dénes** Brassóba, **Benedek Jakab** Blandra, **Papp László** Bözödköröspatakra, **Bálint Imrét** Lókodba.

Purmerkerblad címen havi szemlét indított Purmerend holland szabadelvű protestáns gyülekezete. A lelkész — aki Tokióban is jelen volt — szeretettel küldi lapját szerkesztőségünknek is. **Dr. A. D. H. Huysman** lelkésznek sok sikert kívánunk vállalkozásához.

Külföldi hírek

Kirche im Osten c. évkönyvben dr. Werner Erdi — aki éveikkel ezelőtt egyházunknál is látogatást tett — ismerette részletesen az amerikai unitárius egyháztörténész, dr. G. H. Williams The Polish Brethren (A lengyel testvérek) c., még 1980-ban megjelent dokumentumkötetét. 1979-ben Siklóson előadást tartott. Dr. Williams 1979-ben Siklóson előadást tartott, majd prédikált budapesti templomunkban.

Dr. Nyiredy Szabolcs főgondnok-helyettes atyánkfia 1984-ben látogatást tett Nigériában. Utja során fölkereste **Rev. Olatunji Matimoju** unitárius lelkészt is, aki tagja világszervezetünknek, az IARF-nek. Nyiredy Szabolcs átadta egyházunk üdvözlét távoli testvéreinknek.

Korond ismert erdélyi község lelkésze állásáról lemondott és külföldre távozott. A megüresedett állásra és egyben az énekvezetői tisztségbe, meghívás után, dr. Kovács Lajos püspök Farkas László városfalvi lelkész és feleségét nevezte ki. **Városfalva** új lelkésze pedig, ugyancsak meghívás alapján, **Biró Barna** homoródszentpéteri lelkész lett.

Kolozsvárt, karácsony estéjén, a tele nagytemplomban dr. Kovács Lajos püspök prédikált, aki másnap úrvacsorai ágendát is mondott.

Az angol unitárius Inquirer legutóbbi számának címlapján közli **Rezi Elek** bágyoni unitárius lelkész, a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet doktorjelöltjének fényképét, aki egyéves tanulmányútra érkezett a Manchester városában működő Unitarian College-ba.

Az IARF végrehajtó bizottsága évi szokásos ülését márc. 28–31. napjain tartotta Frankfurtban, a világszervezet központi titkárságának a székhelyén. Az ülést dr. Roy Smith elnök és Diether Gehrmann főtárgyaló hívták egybe.

A Német Szövetségi Köztársaságban működő **Deutsche Unitarier Religionsgemeinschaft**, szokott kétevenkénti ülését Hamburgban tartja, jún. 14–17. napjain.

A HEKS svájci protestáns segélyszervezet hírszolgálatának (Nachrichten) 1985. jan.–febr. száma beszámol a szervezet csoportjának 1984. szept. 28. és okt. 8. között tartott romániai látogatásáról. A részletes és több szerzőtől származó beszámoló főként a német lutheránusok körében szerzett tapasztalatokról ad számot. A beszámolók között van egy statisztikai összeállítás is, mely a lakosság vallási megoszlását is közli. Felsorolja, hogy a 23 millióra becsült lakosságból hányan tartoznak a görög keleti, a római katolikus, a református, a baptista és a német ajkú lutheránusok közé. Elfelejtette azonban megemlíteni a mintegy 30 000 magyar ajkú lutheránust és az unitáriusokat, akiknek számát egyes összeállítások közel százezre becsülik, holott mindkét utóbb említett szervezetnek szoros kapcsolata van a Heks szervezettel, papjaik közül többen üdültek az elmúlt években a Locarnóban működő ökumenikus centrumban.

Dr. Miloslav Kanak, a prágai Husz fakultás neves egyháztörténész professzora, aki többször járt hazánkban és egyházunknál is, 67 éves korában, hosszú szenvedés után elhalt.

Az amerikai és angol unitáriusok is elismerték tudományos munkásságát és tiszteletbeli címmel tüntették ki Chicagóban és Oxfordban.

A Bibliotheca Unitariorum tanácsa az utrechti és amsterdami egyetemek egyháztörténeli tanszékeivel kapcsolatban tanácsulást tart a hollandiai Hoerneboeg üdülőhelyen máj. 13–15. napjain. A tanácskozási meghívást kapott püspökünk is, aki a tanácsadó testület magyar tagja. A találkozón dr. Lech Szezechl varsói lengyel és dr. Dán Róbert budapesti magyar professzorok tartanak előadást. A szervező bizottság ve-

zetője **A. de Groot** utrechti professzor, aki tavaly egyházunk vendége volt.

A marosvásárhelyi baptista gyülekezet a közelmúltban megkapta építési engedélyt és hozzá is fogtak az új imaház építéséhez. Az építkezés összköltsége várhatóan eléri a negyemillió lejt. A magyar nyelvű baptista gyülekezet mellett van még egy 60 tagú, román nyelvű baptista gyülekezet is a városban.

Elhunyt dr. Heinrich Hellstern, 1984. dec. 23-án, életének 83. évében. Dr. Heinrich Hellstern a Keresztény Békékonferencia tiszteletbeli elnökségének tagja, a Svájci Evangéliumi Egyházak Segélyszervezetének, a HEKS-nek megalapítója és évtizedeken át volt igazgatója. Istennek adunk hálát gazdag és szép életművéért, és emléket kegyelettel őrizzük.

A Protestáns Teológiai Intézet doktori tanfolyamára felvételi vizsgát tettek 1984. március 15-én **Kovács István** homoródszentpéteri lelkész a gyakorlati teológia és **Szász Ferenc** kolozsvári s. lelkész a rendszeres teológiai szakcsoportokból.

Miklós István megyesi lelkész 45 évi szolgálat után nyugalomba vonult. 1945-től szolgált Medgyesen, ebben az egyre gyarapodó lélekszámú szép városi gyülekezetben, mely arra készült, hogy imaházára tornyot építsen.

A Beacon Press, az amerikai unitárius univerzalisták könyvkiadója, 130 éves. 1854-ben alapították és 1902 óta saját nyomdájuk is van. A könyvkiadó intézet a vallásos öntudat nevelésében és az unitárius hitelvek terjesztésén kívül számos közérdekű munkát is kiadott.

A Keresztény Magvető 1984. évi első számában Szabó Dezső kolozsvári lelkész „A kolozsvári unitárius templom kriptája” címen érdekes összeállítást közölt. Elmondja, hogy az 1792–96. években épült templom alatt egy 180 m² területű kriptát találhatók, melybe 1797 és 1854 között 62 ismert halottat temettek. 1811. okt. 9-én temették **Lázár István** püspököt és 1836. dec. 15-én **Körmöczy János** püspököt. Több ismert kolozsvári család halottai pihennek a kriptában. **Pákei Lajos** építész — az új kollégium tervezője — 1915-ben készítette el a kriptatáblái feliratának másolatát, melyet a kolozsvári egyházközség őriz.

Az Unitarian Universalist Christian 1983. évi őszi-karácsonyi száma kissé elkesse jelent meg. A gazdag tartalommal megemlíthetjük a következő írásokat:

Dr. Albert Zsigmond, sepsiszentgyörgyi főorvos, presbiter, 61 éves korában, váratlanul elhunyt. A család gyászában őszinte szívvel osztozunk.

A tordai unitárius gyülekezet gondnokául dr. Gál Miklós ny. ügyvédet választotta meg, akinek nemrég elhalt édesapja egyházi főgondnok volt.

A Tordán tartott Zsinaton, teljes egyhangúsággal, a következő ciklusra főgondnokká dr. Barabássy Lászlót és dr. Gyarmathy Árpádot, főjegyzőnek dr. Erdő Jánost és közügyigazgatónak Kolcsár Sándor maroskőri esperest választották meg.

Prágában dr. Kafka Dusan unitárius egyházi vezető szervezésében a tavasz folyamán Palaeológusról fognak megemlékezni. Az előadás tartására dr. Erdő János teológiai professzort kérte fel.

Agostino Casaroli bíboros, vatikáni államtitkár, nov. végén töltötte be életének 70. évét. Casaroli bíboros már húsz éve áll a vatikáni diplomácia élén, és öt éve II. János Pál pápa után a Vatikán második embere. Több alkalommal járt hazánkban, és egyike a Vatikán és a szocialista államok közötti jó kapcsolatok munkásának.

Croydonba, a nyugdíjba vonult **Kereki Gábor** helyére, **Steve Dick**, amerikai származású, de az angliai Manchester College Oxfordban diplomázó fiatal teológust hívták meg. Eljövendő szolgálataira Isten áldását kérjük!

Steve és Jenneke Dick az Európában élő amerikai unitáriusok tavaszi, hollandiai közgyűlésén kérik Isten áldását leányuk, **Esther Leonora Dick** életére. Sok boldogságot és jó egészséget kívánunk leányuk születése alkalmából!

Az IARF titkársága képviselőjében **Lucie Meijer** körlevelet küldött szét a taggyházaknak, melyben beszámolt a szociális osztály munkájáról. Az idén is főként indiai terveket támogatnak.

A jezsuita generális csalódottsága... A felszabadítás teológiáját „lehetőségesnek és szükségesnek” kell tekintenünk — állapítja meg **Hans Peter Kolvenbach**, a jezsuita rend generálisa. Hangsúlyozza, hogy „bizonyos csalódottsággal” töltötték el a közelmúltban kiadott vatikáni állásfoglalások negatív szempontja. A jezsuita generális ugyanakkor biztosította a szocialista igazságosságért küzdő latin-amerikai papokat és szerzeteseket a maga és a Jézus Társaság támogatásáról (*Christ in der Welt — Új Ember*).

Vietnami Katolikusok címen új katolikus hetilapot jelentet meg Hanoi-ban. A Vietnami Hazafias Katolikusok Szolidaritási Bizottsága.

Az ifjúság részvétele a béke előmozdításában c. témáról az orosz ortodox egyház konferenciát rendezett Szuzdalban, nov. végén, melyen részt vett **Lehel László** evangélikus lelkész is. A konferencián a szocialista országokban élő egyházak fiatal képviselői tanácskoztak.

Dr. Nagy Gyula evangélikus püspök előadókörúton vett részt az NSZK-ban élő mintegy 23 millió evangélikus egyházai meghívására. Utjáról tanulságosan számolt be egyháza hetilapja hasábjain.

Dialogue a címe a belgiumi szabad-elyűek folyóiratának. A szeptemberi számból két tanulmányt említünk. Az egyiket **Jean Cornez** írta Spinozáról. **André Gounelle** francia professzor az eszkatalógia értelmezéséről értekezett.

A Canadian Unitarian 1984. novemberi számában méltatták az évi közgyűlés eredményeit. **Ruth Patrick** asszony, a szervezet elnöke a tanács Torontóban tartott augusztusi ülésén hangsúlyozta, hogy meg kell tanulnunk azt, hogy együtt dolgozzunk a közös célokért. A lap szerkesztője **Kathleen Corlett**.

Varsóban, a Szent Szaniszló templom kertjében november 3-án eltemették a tragikus körülmények között meggyilkolt **Jerzy Popiełuszko** atyát, aki e templom vikáriusa volt. A temetés előtti gyászmisét **Jozef Giemp** bíboros, lengyel prímás tartotta és beszédében az egyház és állam közötti párbeszédet sürgette. A temetésen tízezrek vettek részt.

A romániai unitárius egyházkörök 1984. március 6–9. között tartották első évnegyedi lelkészi értekezletüket Kolozsváron, Marosvásárhelyen, Székelyudvarhelyen és Sepsiszentgyörgyön. A teológiai értekezleten dr. Erdő János előadása hangzott el „Jézus embervolta” címen, mely a Keresztény Magvető egyik korábbi számában is megjelent.

UNITÁRIUS ÉLET

Laptulajdonos

a Magyarországi Unitárius Egyház

Felelős szerkesztő és kiadó:

Dr. Ferencz József

Felelős szerkesztő-helyettes:

Szent-Iványi Iona

V., Nagy Ignác u. 4. Budapest, 1055

Táv.: 113-094

Szerkeszti a szerkesztő bizottság. Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a Posta hírlap-üzleteiben és a Postai Központi Hírlap Irodánál (KHI 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalvánnyal, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámmal.

Évi előfizetési díj 54.— forint

INDEX: 25.842

Egyetemi Nyomda — 85.3299 Budapest, 1985
Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató
HU ISSN 0133-1272